

Kyberšikana mezi dospívajícími na základních školách a víceletých gymnáziích

Bc. Alena Vymazalová

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Alena Vymazalová**

Osobní číslo: **H120278**

Studijní program: **N7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Kyberšikana mezi dospívajícími na základních školách a víceletých gymnáziích**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti šikany a kyberšikany.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HULANOVÁ, Lenka. Internetová kriminalita páchaná na dětech: Psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9.

KOLÁŘ, Michal. Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.

SMETÁČKOVÁ, Irena a Richard BRAUN. Homofobie v žákovských kolektivech: homo-fobní obtěžování a šikana na základních a středních školách – jak se projevuje a jak se proti ní bránit : doplňkový výukový materiál pro ZŠ a SŠ včetně didaktické aplikace tématu. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009, 54 s. ISBN 978-80-7440-016-2.

SPURNÝ, Joža. Psychologie násilí. Praha: Eurounion, 1996, 134 s. ISBN 8085858304.

VAŠUTOVÁ, Maria. Proměny šikaný ve světě nových médií. Ostrava: Universitas Ostraviensis, Facultas Philosophica, 2010, 225 s. ISBN 978-807-3688-585.

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Miroslav Chráska, CSc.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **15. ledna 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **18. dubna 2014**

Ve Zlíně dne 15. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 15. 3. 14

..... Alena Kymalová

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Cílem této diplomové práce je zjistit osobní zkušenost s kyberšikanou žáků ve vybraných devátých třídách základních škol a víceletých gymnázií, jejich uvědomění si nebezpečí. Odvrácenou stránkou internetu je jeho zneužití pro šikanu. Internet i mobilní telefon je běžnou součástí života a žáci často netuší, jaké nebezpečí jim hrozí. Kyberšikana je aktuální problém, který nelze přehlížet. V teoretické části je vysvětlen rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou. Dále jsou podrobně rozebrány role agresora a oběti. Praktická část je pojata formou kvantitativního výzkumu. Dotazníky byly distribuovány do několika základních škol a víceletých gymnázií ve Zlínském kraji. Jejich cílem bylo především zmapovat situaci o kyberšikaně. Zároveň ale sloužily k tomu, aby informovaly žáky o nebezpečí s tím spojeným.

Klíčová slova:

Šikana, kyberšikana, informační technologie, agresor, oběť, internet, prevence.

ABSTRACT

The aim of this dissertation is to find out pupil's personal experience with cyberbullying, in some selected ninth classes of primary schools and grammar schools, and their awareness of danger. The dark side of the internet is its abuse for cyberbullying. As well as the internet, the mobile phone is normal part of life and pupils often aren't aware of the danger, in which they are. Cyberbullying is actual problem, which can't be ignored. In teoretical part of thesis is explained the difference between bullying and cyberbullying. There is also analysed role of aggressor and victim. The practice part is based on quantitative research. Questionnaires were distributed to several primary schools and grammar schools in Zlin region. The main purpose was charting situation of cyberbullying, but at the same time they served to inform pupils about danger associated with it.

Keywords:

Bullying, cyberbullying, information technology, aggressor, victim, internet, prevention.

Děkuji tímto svému vedoucímu práce panu prof. PhDr. Miroslavu Chráskovi, CSc. za odborné vedení a cenné rady, které mi poskytoval po dobu vzniku této diplomové práce a také děkuji všem zúčastněným základním školám a gymnáziím za jejich ochotu zapojit se do výzkumu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 CO JE TO ŠIKANA	12
1.1 PŘÍČINY ŠIKANY	13
1.2 STÁDIA ŠIKANY	13
1.3 OSOBNOST AGRESORA	15
1.4 OSOBNOST OBĚTI.....	19
2 CO JE TO KYBERŠIKANA.....	21
2.1 SPECIFIKA PROSTŘEDÍ KYBERŠIKANY	23
2.2 FORMY KYBERŠIKANY	26
2.3 TYPY KYBERŠIKANY	27
2.4 OSOBNOST AGRESORA KYBERŠIKANY	28
2.5 OSOBNOST OBĚTI KYBERŠIKANY	30
2.6 KAZUISTIKY	31
2.7 DIAGNOSTIKA KYBERŠIKANY	32
2.8 PREVENCE KYBERŠIKANY	33
2.9 ODBORNÁ POMOC OBĚTEM KYBERŠIKANY.....	36
2.10 KYBERŠIKANA A ZÁKON	38
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
3 PROJEKT VÝZKUMU	42
3.1 CÍLE VÝZKUMU	42
3.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA	43
3.3 HYPOTÉZY.....	44
3.4 DRUH VÝZKUMU	44
3.5 METODY VÝZKUMU.....	45
3.6 VÝZKUMNÝ SOUBOR	46
3.7 PRŮBĚH VÝZKUMU	47
4 ANALÝZA ODPOVĚDÍ.....	48
4.1 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ.....	48
4.2 OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	70
5 ZÁVĚRY ŠETŘENÍ	77
ZÁVĚR	78
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	79

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	82
SEZNAM GRAFŮ.....	83
SEZNAM TABULEK.....	84
SEZNAM PŘÍLOH.....	86

ÚVOD

Téma kyberšikany jsem si vybrala hlavně z toho důvodu, že jsem se s ní zprostředkovaně často setkávala u dětí, se kterými jsem pracovala. V dnešní době už je zcela samozřejmé, že téměř každý žák základní školy umí pracovat s počítačem, orientuje se v internetu a často využívá sociálních sítí. Vlastnictví počítače v domácnostech je věc téměř samozřejmá. Počítač je prostředek, který nám ulehčuje život a bez kterého si dnes už většina z nás nedokáže existenci ani představit. Stejná situace je i s používáním mobilního telefonu. Není výjimkou, že žáci první třídy základní školy vlastní mobilní telefon a „předhánějí“ se ve funkcích, které jejich přístroj ovládá. Rodiče komunikují s dětmi přes telefon, děti s kamarády přes Skype, ICQ a Facebook. Facebook nebo Twitter, jakožto forma sociálních sítí je vůbec v dnešní době velký fenomén. Často se stává, že žáci mají na Facebooku asi 200 virtuálních přátel, kteří mohou vstupovat do jejich profilu a neomezeně nahlížet do jejich osobních informací. Bohužel si myslím, že ne každý má také ponětí o tom, že i v tomto virtuálním prostředí se může skrývat nebezpečí, kterým kyberšikana bezesporu je. Tento nový druh šikany je o to zákeřnější, že útočník může zůstat v anonymitě a tudíž jeho útoky bývají hlubší a frekventovanější. Výhodou, kterou si avšak agresori zřídka kdy uvědomují, je snadná dohledatelnost zdrojů a informací. Mnohokrát se mi samy děti svěřily, že je kontaktoval někdo z jejich přátel pod smyšleným profilem právě na Facebooku, vyzvídal od nich soukromé informace a následně se jim posmíval.

Jelikož je kyberšikana formou šikany, zabývám se ve své diplomové práci i šikanou samotnou. Zaměřuji se na základní definice, roli agresora a oběti, která vykazuje u kyberšikany stejné znaky. Dále poukazuji na fáze šikany a v neposlední řadě objasňuji právní pokyny MŠMT, jež se právě šikany týkají. Jak rozpoznat šikanu od kyberšikany uvádím v další kapitole a poté se věnuji kyberšikaně jako takové. Zaměřuji se na její druhy, roli rodičů a možnou prevenci. V neposlední řadě zmiňuji diagnostiku a řešení kyberšikany. Praktickou část jsem pojala formou kvantitativního výzkumu - dotazníků. Dotazníky jsem distribuovala do základních a středních škol. Na základní škole jsem si zvolila věkovou kategorii devátých tříd, na gymnáziích kvarty. Ve své diplomové práci srovnávám například úroveň znalostí a míru výskytu kyberšikany mezi těmito respondenty.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CO JE TO ŠIKANA

Na rozdíl od jiných, obecnějších pojetí násilí (kriminologický nebo sociologický přístup), které hodnotí násilí jako sociální fenomén s cílem zachytit a vysvětlit jeho stav, strukturu, dynamiku a příčiny násilí hledá v sociálních procesech, psychologický přístup chápe násilí jako patologický způsob interakce konkrétního jedince nebo konkrétní skupiny s okolím. Řadíme zde všechny aktivity, pomocí nichž si jedinec nebo skupina vytváří a reguluje vztahy vůči sociálnímu okolí způsobem, který je vnímán jako agresivní či manipulativní. (Spurný, 1996, s. 7)

Nyní, když proběhlo srovnání různých pojetí násilí obecně, měl by být vymezen samotný termín šikana. Jako u ostatních pojmů, ani zde neexistuje jediná správná definice a proto je jich dále uvedeno hned několik.

„Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“ (Kolář, 1997, s. 20)

Z této definice bychom mohli pochopit, že šikana se odehrává pouze mezi spolužáky v rámci jedné třídy nebo školy, což bývá velmi časté, ale nelze z toho vytvářet pravidlo. Také zde není uvedeno, že při šikaně je důležitý nepoměr sil mezi oběma účastníky. Pokud se tedy poperou dva spolužáci kvůli svým rozdílným názorům, nejedná se o šikanu, protože právě jejich síly jsou vzájemně vyrovnány a nemůžeme říci, že jeden z účastníků je spíše agresivní a druhý submisivní. Následující definice tedy vystihují termín šikany mnohem lépe.

Šikana je označení pro zásadně narušené vztahy v sociální skupině, kde jedinec či několik osob opakovaně a dlouhodobě ubližují jinému člověku či skupině osob. K ubližování dochází v asymetrických vztazích, kde jedna strana má fyzickou, psychickou či sociální převahu. (Smetáčková a Braun, 2009, s. 15)

Je však velmi obtížné rozeznat rozdíl mezi šikanou a škádlením. Mnohdy s tím mají v praxi problém i samotní odborníci a proto se nejednou stalo, že i pokročilý stupeň šikany byl pedagogy a následně i psychologem označen pouze za škádlení.

Šikana i škádlení jsou mimořádně komplikované fenomény. Zjednodušeně ale můžeme říci, že při škádlení se očekává, že to bude legrace pro obě strany. Když je patrné, že ten druhý to jako legraci nebere, je zraněný, iniciátor škádlení pocítuje lítost, omluví se mu a v činnosti dál nepokračuje. U šikany je to zcela obráceně. Agresor touží druhému ublížit a chce ho ranit, jelikož z toho má poté radost. Nejen, že se mu neomluví, ale své chování opakuje a většinou násilí stupňuje. (Kolář, 2011, s. 64)

1.1 Příčiny šikany

Na šikanu můžeme nahlížet různými pohledy. Někteří se přiklání k názoru, že šikanování je projevem nemocného neboli patologického chování. Jiný názor hlásá, že šikanování je druhem závislosti. Zde je zdůrazňována silná vazba mezi tyranem a obětí, kde se jedná vlastně o to skrýt vlastní strach a zároveň využít strachu druhého. Počáteční rozdělení na *silné* a *slabé* se mění postupem času na velmi silnou vazbu. Dochází k tomu, že původní experimentování se strachem přeroste a zvrtné se v závislost mezi agresorem a obětí. V některých případech dochází k identifikaci oběti s agresorem, což znamená, že oběť považuje agresora za kamaráda a obdivuje ho. Třetí a poslední názor s sebou přináší pohled na šikanování jako na poruchu vztahů ve skupině. V podstatě se jedná o to, že šikana není nikdy pouze záležitostí jednotlivce (respektive agresora a oběti), ale dochází k *onemocnění* celé skupiny. (Kolář, 1997, s. 20-26)

Z předchozích tří pohledů je obzvláště zajímavý ten, který zmiňuje závislost agresora a oběti na šikanování. Pokud bychom v našem uvažování zašli ještě dále, znamenalo by to, že pokud je agresor vyloučen z jakéhokoliv důvodu ze třídy nebo ze školy, oběť znejistí ve své roli a dosadí si místo něj jiného jedince, který nastoupí na pozici tyrana.

Když si uvědomíme, jaké jsou možné ještě další následky šikanování, zjistíme, jak je velmi důležité vytvářet v kolektivu dětí a dospívajících příjemné a pohodové prostředí, kde je eliminována soutěživost a kde se děti cítí bezpečně nejen mezi sebou, ale i ve vztahu k učitelům a pedagogům, což působí jako osvědčená prevence šikany. Avšak nic není samozřejmé. Kolektiv se může jednoduše nakazit například příchodem nového agresivního žáka, který roztočí kolotoč a než se nadějeme, celý kolektiv může být „virem šikany“ zasažen.

1.2 Stádia šikany

Existuje několik rozdělení podle různých kritérií, díky nimž je možné zjistit, jak daleko agresori šikany již zašli. Vždy se ale jedná o stejný vzorec, který předpokládá agresivní chování pachatele a pasivní chování oběti.

Podle Spurného (1996, s. 115) se však mohou lišit podmínky, v nichž k násilné interakci dochází (zejména sociální klima lhostejnosti a nevšímavosti ostatních účastníků situace). Právě s podporou nebo alespoň loajalitou okolí agresor počítá, zvyšuje tak tím své sebevědomí, roste jeho ego, uspokojuje potřebu zviditelnění se a upevňuje svou pozici ve skupině, důsledkem čehož se později může stát až vůdcem celého kolektivu. Proces šikanování probíhá obvykle ve *čtyřech na sebe navazujících fázích*:

- Prvotní kontakt, konflikt - aktér zjišťuje a ověřuje vhodnost partnera interakce stát se obětí šikany. Pokud oběť prokáže strach, stáhne se, reaguje pasivně, agresor vstupuje do další fáze.
- Fáze psychického teroru, kdy útoky vůči oběti nabývají na intenzitě a adresnosti. Sebedůvěra oběti nyní rapidně klesá.
- Případ se stává známým v nejbližším sociálním okolí. V závislosti na reakci okolí se prohlubují pocity deprese oběti, zvyšuje se její neschopnost aktivně se bránit útokům.
- Izolace, únik, psychické selhání oběti s často přetrvávajícími následky emocionální újmy (Spurný, 1996, s. 115)

Oproti tomu Kolář (1997, s. 31-36) uvádí, že běžně rozlišujeme 5 *stupňů šikany*, které mapují negativní proces, jenž mrzačí vztahy mezi členy skupiny. Obecně lze říci, že jde o opak budování komunity, jejímž cílem je bezpečné soužití a tvořivý přesah osobních individuálních rozdílů. Přičemž poslední stupeň velmi připomíná fašistickou totalitu. V následujícím textu jsou tyto jednotlivá stádia rozepsána podrobněji.

Je důležité si uvědomit, že šikanování se může objevit téměř v každé skupině. Kázeň v takové skupině může být dobrá a ani iniciátoři většinou nebyvají vyšinutí sadisté, ale obyčejní kluci a holky. V každé školní skupině se vždy při hře se strachem velmi rychle objeví jednotlivci, kteří jsou nejméně vlivní a oblíbení. To znamená ti, kteří bývají v literatuře označováni jako outsideri, černé ovce, obětní beránci... Při tradičním způsobu výchovy, která cíleně nepracuje se vztahy mezi žáky, všichni jednotlivci, kteří se dostanou na okraj skupiny, zakoušejí prvky ostrakismu. „Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře - je neoblíben a neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet *drobné legrácky* apod.“ V této fázi, kterou nazýváme **zrod ostrakismu**, jsou již zasety zárodky šikany a je zde riziko dalšího negativního vývoje.

Přerod ostrakismu do dalšího vývojového stádia nejčastěji označovaného jako **fyzická agrese a přitvrzování manipulace**, může mít obvykle různé příčiny. Zde jsou uvedeny některé z nich. V náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci instinktivně sloužit jako jakýsi ventil. Spolužáci si na nich odreagovávají své nepříjemné pocity. V podmínkách, kdy spolu žáci tráví většinu času, se mohou vytvářet hlubší vztahy a pro zvládnutí své nejistoty někteří vymýšlejí zábavu na úkor nejzranitelnějšího spolužáka. V jedné třídě se sejde několik výrazně agresivních asociálních jedinců a v rámci své *přirozenosti* od samotného počátku používají násilí pro uspokojování svých potřeb. (Kolář, 1997, s. 31-36)

Pokud doposud nedojde k odhalení agresora a nepřistoupí se následně k různým opatřením, které by zamezily dalšímu vývoji šikany, brzy se projeví třetí fáze, tzv. **vytvoření jádra**, kdy agresori přestanou pracovat jednotlivě a vytvoří si svou vlastní skupinku, která pracuje již systematicky a vybírá si přitom jen ty nejhodnější oběti. V této době je již skupina rozdělena na podskupiny soupeřící mezi sebou navzájem o vliv. Stává se, že vznikne poměrně křehká rovnováha mezi dvěma nejsilnějšími podskupinami, z nichž jedna je pro a druhá proti násilí, a šikanování se dočasně zastaví. Jeho spouštěčem může být pak už jen příchod dalšího agresora nebo *typické* oběti z jiné školy.

V případě, že ve skupině chybí dostatečně silná pozitivní podskupina, činnost jádra agresorů může pokračovat. **Normy agresorů jsou přitom přijaty většinou** a stanou se tak nepsaným zákonem. Následkem toho dochází ve skupině k šokující proměně. U jejich členů dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná normám vůdců. To, co hlásají pedagogové, ustupuje zcela do pozadí. I mírní a jinak ukáznění žáci se postupně začnou chovat krutě a aktivně se účastní na týrání spolužáka a prožívají přitom uspokojení.

Velmi jednoduše lze tedy přejít k poslednímu stupni šikany, tzv. **totalitě neboli dokonalé šikaně**. V tomto posledním stádiu jsou již normy agresorů přijaty a respektovány všemi a dochází k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování, tzn. *stadia vykořisťování*. Jde o rozdělení žáků na agresory a oběti. Agresori přitom sami sebe označují jako nadlidi, krále, mistry, kingy... a své oběti jako podlidi, otroky, poddané, bažanty... Otrokáři přitom na svých obětech využívají vše, co je možné. Od materiálních věcí až po jejich tělo, city, rozumové schopnosti, školní znalosti aj. Největším důkazem moci nad těmito otroky je jim to, že svým otrokům mohou způsobovat bolest a jinak jim ubližovat, a oni nejsou schopni se bránit. Původně neutrální členové skupiny jsou stále konformnější, oběti jsou stále závislejší a ochotnější udělat cokoli. Neúnosnost utrpení řeší nemocí, neomluvenou absencí, odchodem ze školy nebo v neposlední řadě i pokusem o sebevraždu. (Kolář, 1997, s. 31-36)

1.3 Osobnost agresora

Agrese je zabudována do celého způsobu našeho života. Slabost pro surové jednání, které nás vzrušuje, je jedním ze základních lidských instinktů. Někteří autoři považují agresi za hnací sílu veškerého lidského konání. Tendence konat agresivně totiž vzniká vždy, když musíme překonat překážku stojící v cestě k uspokojení některé naší potřeby. Agresivní chování je přitom velmi pestré, od slovního *nevinného* špičkování, přes nadávky a výhrůžky, agresi proti předmětům, až po fyzické násilí vůči osobám. (Spurný, 1996, s. 17-19)

Může se jednat o agresi:

- otevřenou, přímou – proti člověku, vůči kterému agresor něco má,
- nepřímou – proti hodnotám významným pro jedince,
- přesunutou – vybití si vzteku na náhradním objektu,
- imitativní – šikanování nováčků jako nápodoba chování svých předchůdců,
- invertovanou – autoagrese. (Spurný, 1996, s. 17-19)

Iniciátoři šikanování od samotného počátku používají ke zvrácení skupinové dynamiky ve svůj prospěch *násilnou indoktrinaci*, což je „kombinace metod vymývání mozku a psychické manipulace, která nabývá až charakteru hypnózy.“ Tato kombinace zjevných a skrytých metod k získání moci má ohromnou sílu a pokud jí nečelí speciálně vycvičený protihráč jako je pedagog, a nebo odborník zvenčí, vede velmi snadno ke zlomení samostatného myšlení a jakéhokoliv odporu ostatních žáků. Velmi běžnou kombinací vymývání mozku a psychické manipulace je hra dvou agresorů na *hodného a zlého*. Jeden z nich systematicky týrá oběť a druhý se jí zastává, přičemž se oba skvěle baví. Občas je to zpestřeno tím, že ochránce za svou pomoc vyžaduje finanční odměnu. Hodný agresor je tedy obětí obdivován za svou statečnost, a co je mu přikázáno, ochotně vykoná. Jakmile se takovéto šikanování odhalí, oběť se *laskavého* agresora zastává a prezentuje ho jako bojovníka proti šikaně a nesouhlasí s jeho potrestáním. (Kolář, 1997, s. 42-44)

Tendenci člověka jednat agresivně zvyšuje pocit bezmoci, nemožnost alternativních voleb, *provokující* verbální i neverbální projevy (výsměch, urážky, postoje, gesta), existence znaků či scén prezentujících násilí, úspěch, který tímto jednáním dosáhl, pocit sounáležitosti s agresivně laděným davem, situace konfrontační, soupeřivé, s prvky násilí, intoxikace alkoholem, drogami, léky. (Spurný, 1996, s. 19)

V případech šikany jsou iniciátoři vždy silní jedinci, kteří umí svůj strach velmi dobře maskovat a také jsou zpravidla fyzicky zdatní, přinejmenším ve srovnání s obětí. Kolář (2011, s. 127) uvádí, že občas mívají také určitou zkušenost s bojovým uměním a projevuje se u nich nápadná krutost a masivní touha po moci. Právě tyto dva motivy lze považovat za hlavní hnací motor jejich konání. K tomu, aby někdo někomu ubližoval, však existují další různé motivy, které se přidávají k těm již zmíněným.

Zde jsou zmíněny alespoň některé z těchto motivů:

- motiv upoutání pozornosti – agresor touží být středem pozornosti publika, chce obdiv a přízeň spolužáků,
- motiv zabíjení nudy - šikanování agresorovi přináší pocit vzrušení,
- motiv „Mengeleho“ - v agresorovi se probudí anetický badatel, který chce nalézt tajemství člověka tím, že zkouší, co vydrží,
- motiv žárlivosti – agresor vidí v dobrém žáku přízeň učitelů, a proto se mu mstí,
- motiv „prevence“ – bývalá oběť chce předejít svému týrání na nové škole, a proto začne raději sama šikanovat,
- motiv vykonat něco velkého – někteří agresori nemají školní výsledky, a proto šikanováním dokáží sami sobě, že jsou schopni výkonu,
- motiv překonání osamělosti – šikanování někdy funguje jako nouzová forma vztahu, jelikož vztah agresora k oběti bývá intenzivní, může mít až charakter závislosti. (Kolář, 2011, s. 127)

Pro zajímavost bychom mohli zmínit i některé zvláštnosti dívčí šikany. Jak každého nejspíš hned napadne, dívky budou při šikanování používat spíše psychické násilí oproti chlapcům, kteří používají otevřenou, fyzickou agresi. Existuje ale mnoho jiných zvláštností, které se u šikany mezi dívkami projevují.

Pro dívky je typická *skrytá sociální agrese*, která destruuje kamarádské vztahy oběti a izoluje ji. Takováto šikana se dá dobře maskovat a obtížně se dokazuje motiv ublížit. Někdy si pravého motivu nemusí být vědoma ani agresorka, jelikož použité metody jsou rafinované a na první pohled nevinné. Šikanované dívky mnohdy ani netuší, kdo za jejím utrpením stojí a iniciátorku považují za spolehlivou kamarádku. To znamená, že dívčí šikana se často děje v *kamarádském převleku*. Není neobvyklé, že agresorka a oběť jsou skutečně kamarádky a tráví spolu volný čas. Oproti tomu u chlapců oběti šikany zpravidla nepatří do kruhu agresorových kamarádů. Dalším rozdílem je to, že u dívčí šikany se častěji vyskytuje *závislost mezi agresory* a obětí. Tyranka a oběť se navzájem potřebují, mají společný skrytý scénář spolupráce, oběť nezřídka pocituje citovou náklonnost k agresorce a považuje ji za přítelkyni. (Kolář, 2011, s. 81-82)

Kolář (2011, s. 99-101) ve své knize uvádí velmi pěkné přirovnání. Tvrdí, že cesta k odhalení pravdy o šikanování je labyrintem, který začíná u oběti. Od té se však vyšetřovatelé mnoho nedozví, je-

likož se jí těžko mluví o tom, jak byla týrána a hrozí jí ztráta posledních zbytků sebeúcty a rozbití osobní integrity. Často se podrobuje tlaku skupiny, který jí velí, aby mlčela, jinak přijde pomsta. Navíc ani agresori samozřejmě nemluví pravdu a i ti, kteří jsou již usvědčeni, šikanování popírají. Jednou z nejběžnějších variant bývá to, že agresor promění role a celou situaci otočí a obrátí pravdu naruby. „Lhaní agresorů, pokud je podporují také ostatní členové skupiny, je velmi těžké odhalit a nejednou i nemožné prokázat.“ Zásadní chybou ve strategii vyšetřování je také přímé bezprostřední vyšetřování podezřelých agresorů a následující konfrontace s jejich oběťmi. (Kolář, 2011, s. 99-101)

Tabulka 1 Typy iniciátorů šikanování (Kolář, 2011, s. 141)

Typ	Charakteristika	Vnější forma šikanování	Specifika rodinné výchovy
„Drsňák“	Hrubý, primitivní, impulzivní, silný energetický přetlak, kázeňské problémy spojené s narušeným vztahem k autoritě, bývá zapojen do gangů páchajících trestnou činností	Šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování k zastrašení ostatních	Častý výskyt agrese a brutality rodičů, jako by agresori násilí vraceli nebo napodobovali
„Slušňák“	Velmi slušný, kultivovaný, zvýšeně úzkostný, někdy se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu	Násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků	Časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky
„Srandista“	Optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, často oblíbený a vlivný	Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, objevuje se patrná snaha vypíchnout „humorné“ a „zábavné“ stránky	Žádné významnější specifika, v obecnější rovině je přítomna citová subdepriace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině

1.4 Osobnost oběti

„Devatenáctiletý voják, který sloužil u hradní stráže dva měsíce, se střelil do nohy, aby unikl šikanování služebně starších kolegů.“ (Spurný, 1996, s. 113)

Postihnout, jak vypadá oběť šikanování je daleko složitější než popsat charakteristiku agresora. Téměř každá skupina má nějakou menší *oběť*, jejíž kritéria jsou velmi rozmanitá. Přesto na školách existují *typické oběti*, které jsou opakovaně týrané. Je nutné si uvědomit, že nejde o žádné defektní jedince, ale jsou to pouze *nejslabší ze slabých*, to znamená, že vůbec neumějí skrývat strach a využívat strachu druhých. Jsou oběti, které nemají ani jednoho kamaráda a jsou zcela izolované, a oběti, které mají alespoň jeden pozitivní opětovaný vztah... Také se stává, že oběť je současně agresorem. Existují ale také různé typologie obětí.

Kolář (2011, s. 141-144) například rozlišuje: „oběti slabé s tělesným a psychickým handicapem; oběti silné a nahodilé; oběti deviantní a nekonformní; šikanování žáci s životním scénářem obětí.“

Je zajímavé, že pocit bezpečí je základní lidskou potřebou, kterou si uvědomíme až v případě, kdy se cítíme ohroženi a hrozí nám nebezpečí.

Spurný (1996, s. 27) například tvrdí, že tendenci vytvářet a poté udržovat bezpečné vztahy považujeme za přirozenou tendenci lidí při vytváření a rozvíjení meziosobních vztahů. Proto situace, v nichž dochází k narušení vztahů bezpečí a rozvíjí se konfliktní interakce, vnímáme jako patologickou formu mezilidských vztahů. Při pocitu ohrožení či ztráty bezpečí je naše chování výrazně poznamenáno:

- *pocitem nepochopitelné manipulace*, že jsme okolím ovládáni bez zřetele k našim potřebám nebo dokonce i proti nim;
- *násilnou korekcí chování*;
- *negativními emocemi*, které ovlivňují vnímání a hodnocení vnímaného a vyvolávají protiagresi (např. tendence k úniku);
- *pocitem narušení osobní identity*.

Hlavním nástrojem agresorů ke zlomení a podřízení spolužáků jsou podle Koláře (1997, s. 42) především fyzické násilí a vyhrožování. To má za následek poruchy spánku a jiné psychosomatické potíže (bolesti hlavy, břicha...) u oběti. To vede řadu z nich k tzv. *vymývání mozku*. „Agresor prostřednictvím násilí vnutí obětem postoje, způsoby myšlení a jednání, které by samy dobrovolně a po kritickém hodnocení nepřijaly. Oběti začínají vypovídat závisle na agresorech, zcela proti pravdě a

svému zájmu.“ Termín *vymývání mozku* použil poprvé novinář Edvard Hunter při líčení osudů vojáků zajatých v korejské válce, kteří v důsledku systematického mučení změnili náhle své názory a přiznávali se i ke smyšleným zločinům. Systematické násilí vede u oběti šikany k rozpadu její původní identity a nastoupení nové, plně poplatné vůdcům. Změna je také nezřídka stvrzena novým jménem v rámci totalitní ideologie, které je také dosti hanlivé. (Kolář, 1997, s. 42)

To znamená, že agresor je výborným manipulátorem a svých cílů dosahuje podobou přímých i nepřímých donucovacích prostředků, jako jsou výhrůžky, zastrašování a psychický nátlak. Termín manipulace je přímo definován jako „způsob komunikace, kdy pod vlivem emocionálních argumentů rozhodujeme, měníme své postoje, jednáme v souladu s cíli manipulátora.“ (Spurný, 1996, s. 15)

Oběť je pod všemi těmito fyzickými i psychickými nátlaky zcela zbavena vlastní identity, neumí se rozhodovat sama za sebe, agresorů se bojí, ale nedokáže si představit svůj život bez nich, obzvláště pokud dochází k šikanování dlouhodobě. Pomoci člověku v takovéto situaci je velmi náročné. Traumata, která oběť zažívala, se mohou objevit kdykoliv i v pozdějším věku a ovlivňují oběť v každodenním životě i dlouhé roky poté, co byla šikana ukončena. Důležitou roli však hraje i to, ve kterém stádiu došlo k zastavení procesu šikany a také kdy oběť začala s léčbou. Je totiž zásadní rozdíl ve vyšetřování a následné léčbě oběti u počátečního a pokročilého onemocnění skupiny.

V případě, že bychom reagovali pouze na vnější projevy šikanování a nerespektovali zvláštnosti jednotlivých stádií, naše snaha pomoci by vyzněla nahodile a velmi rizikově. „Naše snahy by se lomily přes neviditelná stadia nemocné skupiny.“ Proto tzv. *jevové pojetí léčby*, které je zaměřeno pouze na vnější projevy nemoci neboli na odchylku od školních či společenských pravidel chování, nedává naději na účinnou prevenci. (Kolář, 1997, s. 41)

Pokud pedagog vstoupí do třídy bezprostředně po aktu šikanování a je svědkem toho, že jeden ze žáků má například roztržené oblečení, okamžitě začne celou situaci vyšetřovat. Problém je v tom, že se začne ptát oběti přímo ve třídě, ale nic se nedozví, jelikož bude mít strach z potrestání, pokud by se přiznala. Bude se tedy pokoušet od agresorů nenápadně vyzjistit, jakou výmluvu si má vymyslet a pokud se samotní agresoři projeví a řeknou zcela překrouceně, jak se vše událo, oběť jim jejich verzi pro svůj klid jen odkývá a vyšetřování je tím skončeno a vše je zameteno pod koberec. Ani ostatní spolužáci neřeknou pravdu a raději budou mlčet, jelikož šikana je v jejich třídě přijata jako norma. Takto by to samozřejmě rozhodně vypadat nemělo.

„Již v počátečních stádiích šikanování je velmi neefektivní, když se pedagog ptá nahodilých žáků, co se stalo a jak to bylo. Jednou z největších chyb je, když učitel začne své podezření na šikanu vyšetřovat ve třídě a vyptává se jednotlivých žáků před ostatními spolužáky.“ (Kolář, 2011, s. 102)

2 CO JE TO KYBERŠIKANA

Druhá kapitola této diplomové práce je věnována již samotné kyberšikaně, která s tradiční šikanou mnohdy úzce souvisí. V dnešní přetechnizované době je totiž velmi pravděpodobné, že pokud se dítě například ve školním prostředí stane terčem posměchu a obětí šikany, agresori si své počínání nahrají na video a poté ho vypustí na internet. Není také vyloučeno, že právě oběť tradiční šikany se v online prostředí může stát agresorem a útoky tak oplácet.

„Kyberšikana je specifický druh šikany, který využívá internet, mobilní telefony a další nástroje moderních komunikačních technologií za účelem ublížení či zesměšnění jiné osoby.“ (Hulanová, 2012, s. 37)

Jiná definice popisuje kyberšikanu jako „situaci, kdy dítě nebo dospívající opakovaně hrozí, trápí, pronásleduje, ponižuje, zesměšňuje, nebo se jinak zaměřuje na další dítě nebo dospívajícího pomocí textových zpráv, e-mailů, IM nebo pomocí jakéhokoli jiného typu moderních komunikačních technologií.“ (Cyberbullying, ©2013)

Můžeme tedy vyvodit, že ve světě, nebo alespoň v USA se kyberšikana týká pouze dětí a mladistvých. Oproti tomu pokud obdobnou činnost provádějí dospělí jedinci, řadíme tuto problematiku již do jiných kategorií jako je stalking nebo sexuální obtěžování. Je škoda, že v České republice zatím takovéto rozdělení podle věku nemáme zavedeno. Mohlo by být totiž velkým přínosem.

Pojem kyberšikana ale není jediným, které vystihuje danou problematiku. Často se setkáváme se synonymy, jako jsou: kybernetická šikana, elektronická šikana, digitální šikana, počítačová šikana, online šikana aj. Některé z těchto pojmů jsou v této práci také využity.

Jak je zmíněno výše, kyberšikana je často dávána do souvislosti právě s tradiční šikanou. Nalezneme mezi nimi ale také mnoho rozdílů, které jsou velmi přehledně uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 2 Komparace tradiční šikany a kyberšikany podle kritérií, které je specificky vymezují (Vašutová, 2010, s. 79)

		Tradiční šikana	Kyberšikana
JAK	Způsob	Tváří v tvář.	Za použití ITC.
	Forma	Fyzická, verbální, sociální, ekonomická.	Nevyžádaná, zraňující, vyhrožující sdělení, poškozování a šíření záznamů aj.
	Prostředek	Fyzická zdatnost, verbální obratnost, orientace v soc. vztazích.	Mobilní telefon, PC, internet (SMS, MMS, e-mail, IM, web, sociální sítě, PC hry)
KDE	Místo	Školní prostředí.	Kdekoliv v dosahu ICT.
		Nejbližší okolí.	Celý svět.
KDY	Čas	Před/v průběhu/po školním vyučování.	Kdykoli 24 hodin/ 7 dní v týdnu.
	Trvání	Opakovaná akce.	Jednorázový akt.
	Expozice	Jednorázově.	Opakovaně.
KDO	Identita aktérů	Vzájemná znalost.	Anonymita.
	Agresor	Fyzická/sociální převaha.	Pokročilá znalost ICT.
	Publikum	Pasivní přihlížející, omezený počet.	Aktivní šířitelé (stávají se agresory). Nekončící publikum (celý svět).
	Oběť	Fyzicky, sociálně slabší.	Kdokoli, příp. s menší znalostí ICT.
	Dospělí	Informování, zapojení, prevence i intervence.	Nedostatečná úroveň, nízká úroveň supervize.

2.1 Specifika prostředí kyberšikany

Kyberšikana využívá různých informačních komunikačních technologií, jako jsou mobilní telefony a v neposlední řadě také internet. Ten se stal velmi oblíbeným prostředkem agresorů, jelikož změna identity je pro uživatele velmi snadná. Kdokoliv se v online prostředí může vydávat za vrstevníka, kamaráda, ctitele... Agresor si takto postupně buduje důvěru svých obětí a snadno od nich později získá nejen jejich tajemství, ale mnohdy i intimní informace nebo dokonce fotografie a videa, která může velmi snadno zneužít. Toto všechno nám umožňuje tzv. kyberprostor. Je proto velice důležité mít jistotu, s kým na internetu komunikujeme a nesdělovat něco, čeho bychom mohli později litovat. Zajímavá je i skutečnost, že lidé velmi často při různých online debatách druhému napíší něco, co by mu při osobním kontaktu říkali jen velmi těžko nebo dokonce vůbec.

Bylo zmíněno, že kyberšikana se odehrává v prostředí kyberprostoru. Je tedy důležité tento pojem blíže definovat. Poprvé se tento termín objevil v knize Williama Gibsona *Neuromancer* v roce 1984. O definici kyberprostoru se však dosud vedou diskuse na českých státních úřadech. Pro účely tvorby oficiálních dokumentů totiž není dostatečně vymezený a jednoznačný. (Eckertová a Dočekal, 2013, s. 35)

Všeobecně lze však říci, že se v případě kyberprostoru jedná o „virtuální svět vytvořený moderními technologiemi“ jako např. počítačem. (Hulanová, 2012, s. 27)

Kyberprostor si tedy lze představit jako prostor, jenž se nám otevírá, když vstupujeme do online prostředí. Tento prostor naprosto zboural hranice, dnes je naprosto běžné, že spolu mohou komunikovat a vidět se navzájem lidé, kteří jsou od sebe tisíce kilometrů daleko. Většinou se uživatelé v tomto světě cítí bezpečně, jelikož mají pocit, že sedí doma u počítače, kde jsou v bezpečí a mohou se přitom stát někým naprosto jiným. Tím se mění i vnímání druhých lidí na internetu nebo vnímání sama sebe.

Byly učiněny výzkumy, které odkryly, jak se lidé v kyberprostoru běžně chovají. Následující výčet je jen částí spleťtého příběhu, protože to, jak se lidé v kyberprostoru chovají, je vždy výsledkem složité interakce mezi následujícími znaky a charakteristikou uživatele.

Omezená percepce

Jedná se o smyslovou zkušenost při setkání s druhým člověkem v kyberprostoru, která je dost omezená. Ve většině případů uživatelé ke komunikaci v online prostředí používají psané slovo. Nevidí tedy výraz obličeje svého protějšku, tempo ani tón jeho řeči. I když audiovizuální technologie se stávají stále populárnějšími, nelze jimi nahradit osobní kontakt. (Suler, 1998)

Psaný text

I přes nedostatek smyslových podnětů by se neměl podceňovat, protože jde i tak o velmi silnou formu sebevyjádření jedince. E-mail, chat, IM, SMS a blogy zůstávají i nadále nejčastějšími formami sociální interakce. Člověk zde může prezentovat svou nově získanou identitu a navázat tak vztah. Je však těžce ověřitelné, zda uživatel je opravdu ten, za koho se vydává.

Flexibilita identity

Nedostatek kontaktu face to face má jistý vliv na to, jak lidé prezentují své identity v kybernetickém prostoru. Pouze při textování, má jedinec možnost být zcela sám sebou, odkrýt pouze část své identity, nebo zůstat zcela anonymním.

Změněné vnímání

K tomuto stavu může vést sezení u počítače a dívání se na jeho monitor. V imaginárním světě, kde lidé mohou procházet zdmi, spontánně vytvářet objekty ze vzduchu, nebo vlastnit všechny druhy imaginárních sil, mívají lidé často různé surrealistické zážitky. Tato skutečnost napodobuje stav vědomí, který se podobá snům. Tyto změněné a snové stavy vědomí v kyberprostoru jsou pro mnohé jedince velmi atraktivní. Tato skutečnost by také mohla objasnit důvody závislosti na internetu.

Rovnost statutu

Ve většině případů má každý člověk stejnou možnost na sebevyjádření. Všichni (bez ohledu na postavení, bohatství, rasu, pohlaví...) začínají na stejné úrovni jakéhosi hracího pole, čemuž se říká také "čistá demokracie". To co je určující, jsou dovednosti v komunikaci (včetně psaní), vytrvalost, kvalita nápadů a technické vybavení.

Transcendentální prostor

Kyberprostor nám ruší hranice v komunikaci. Svět se stal díky internetu menší. Mnoho lidí ve svém vnějším životě nemusí být schopni najít poblíž někoho, kdo s ním sdílí jeho zájmy a názory. V kyberprostoru je však velmi snadné najít někoho, kdo je ochoten sdílet s ostatními i velmi neobvyklé záliby. Existuje zde i síť mnoha podpůrných organizací, které lidem pomáhají řešit jejich problémy, avšak tato vlastnost online světa může být posuzována i negativně v souvislosti s lidmi a asociálními motivacemi. (Suler, 1998)

Časová flexibilita

Kyberprostor nám poskytuje mnoho možností, jak spolu komunikovat a je jen na nás, kterou z nich si v daný okamžik vybereme. Rozlišujeme zde dva základní druhy komunikace: *synchronní* (odehrává se v reálném čase, kdy jsou všichni účastníci debaty online a navzájem spolu komunikují, např. chat, IM...) a *asynchronní* (nevyžaduje, aby na sebe lidé navzájem působili v reálném čase, např. e-mail). Je zajímavé uvědomit si, že v obou případech dochází k „natahování času“, jelikož reakční doba je mnohem delší, než když spolu dva lidé komunikují tváří v tvář. To zajišťuje pohodlnou dobu k promyšlení si své odpovědi. Stejně tak zde ale dochází i ke „zkracování času“, jelikož internetové prostředí se velmi rychle mění a jedinec si tento rychlý sled změn může dát do souvislosti s vnějším světem a vnímat tak čas jako neustále se zrychlující.

Sociální mnohočetnost

Lidé v kyberprostoru mohou velmi snadno komunikovat s několika lidmi najednou, aniž by o tom druzí věděli. Uživatelé si také mohou hledat přátele a navazovat s nimi vztah podle zájmů, které je spojují. Zajímavá je teorie, proč si zde lidé vybírají jen některé jedince a jiné ne. Působí zde nevědomé motivy, které vedou uživatele jen k určitému typu lidí oslovujících jeho skryté potřeby a emoce. Tento skrytý mechanismus může docela jednoduše vést k tomu, že kamkoliv v online světě jdeme, táhne nás to ke stejnému typu lidí.

Možnost záznamu

Většinu svých aktivit, které provádíme online, lze jednoduše uchovat. Na rozdíl od skutečného světa tak máme možnost vlastnit trvalý záznam o tom, co kdy bylo komu řečeno. Tyto záznamy se mohou kdykoliv znovu hodit. Člověk zde má možnost pročítat si tak pasáže, jenž si vybere a prožívat přitom znovu události, které se odehrály v různých časech.

Narušení přenosu

Většinou lidé očekávají, že s nimi bude internet vždy spolehlivě spolupracovat, ale stává se, že mechanické vybavení najednou prostě selže, počítač nebude fungovat správně, telefonické spojení se přeruší a posílané informace se neodešlou nebo dokonce ztratí. Komunikace se tak ocitne v ohrožení. V těchto případech často dochází k velké frustraci a stresu na straně uživatele, který bývá nazýván „zážitkem černé díry“. (Suler, 1998)

Podle předchozího výčtu si můžeme docela snadno představit, jaké možnosti se otevírají v kyberprostoru případným agresorům. Mohou si podle svých představ o oběti najít přesně takového jedince, jakého potřebují a snadno přitom skrýt svůj záměr díky omezené percepci, mohou svou

oběť trápit kdykoliv chtějí nezávisle na tom, jestli právě je nebo není online a přitom mohou zůstat až do poslední chvíle anonymními.

2.2 Formy kyberšikany

Různí autoři se navzájem shodují v tom, že rozlišit jednotlivé formy kyberšikany je velice obtížné. Každý autor také při jejich klasifikaci postupuje rozdílně. Někteří si pod pojmem kyberšikana představují všechny projevy kybernetické kriminality, jiní je dělí s ohledem na používané prostředky. V této diplomové práci je zmíněno dělení právě podle použitých prostředků, které se zdálo nejprůhlednější.

Dělení podle používaných prostředků ale také není jednoznačné, jelikož technický pokrok je stále rychlejší a jednotlivé prostředky bývají často propojeny nebo se navzájem překrývají.

- Nevyžádaná sdělení – mezi ně můžeme zahrnout spamy, hoaxy, viry aj. *Spam* je přímo definován jako nevyžádaný e-mail, nejčastěji se přitom jedná o reklamu na nejrůznější výrobky, léky... Pokud náš počítač není dostatečně chráněn před těmito reklamami, mohou spamy tvořit významnou část naší příchozí e-mailové korespondence. (Sak, 2007, s. 38)
 - Dalším problémem, který se na internetu vyskytuje a může nás potkat je tzv. *hoax*, což je řetězová zpráva varující nás před nesmyslným nebezpečím, nabádající, abychom ji rozšířili mezi co nejvíce svých známých. (Stříhavka, 2001, s. 12)
 - V neposlední řadě mezi tyto nevyžádaná sdělení patří i *viry*, které se napojí na hostitelský program a mohou se nekontrolovatelně rozšiřovat nebo zahájí destrukční činnost. (Vašutová, 2010, s. 84)
- Rozohňování – můžeme ho popsat jako ohnivou hádku, která probíhá mezi dvěma nebo více protagonisty obvykle účastnících se konverzace např. v diskusních fórech a nemá dlouhého trvání. Vyznačuje se ale používáním velmi hrubého vulgárního jazyka a výhrůzkami. Otázkou však je, zda tuto aktivitu lze zahrnout pod pojem kyberšikana.
- Obtěžování – nejčastěji jde o obtěžování prostřednictvím SMS, e-mailů, chatu, sociálních sítí... Na rozdíl od předchozího typu jde o dlouhodobý opakující se problém. Dalším rozdílem je i to, že rozohňování je oboustranné napadání druhého, avšak obtěžování má jasně vymezeného agresora, který útočí a oběť, která se tuto komunikaci snaží zastavit.

- Pomlouvání – lze chápat jako zveřejňování hanlivých, urážlivých, nepravdivých nebo zesměšňujících informací o oběti. Přitom oběť není příjemcem těchto pomluv. Můžeme zde zařadit i rozesílání různých fotomontáží. (Vašutová, 2010, s. 85-86)
- Vydávání se za někoho – agresor zde zneužívá cizího jména nebo jiných identifikačních údajů k tomu, aby skryl svou pravou identitu a získal si tak důvěru oběti, nebo také aby se vydával přímo za svou oběť a využíval poté různých dalších forem šikany.
- Odhalení a podvod – tohoto typu často využívají bývalí partneři nebo známí oběti, kdy zveřejňují tajné nebo příliš intimní informace/záznamy/fotografie, které oběť neměla v úmyslu prozradit.
- Vyloučení – tento termín je běžně používán u tradičních forem šikany. Zde se jedná o stejnou situaci, kdy je oběť vyloučena z kolektivu, avšak v rámci kybernetického světa. Oběť je vyloučena z prostorů, které jsou chráněny hesly, jako například online hry, chatovací místnosti, různé skupiny na sociálních sítích...
- Pronásledování – jde o sledování oběti prostřednictvím moderních ICT prostředků. Zahrnuje opakované zasilání výhružných agresivních zpráv, není vyloučeno ani vydírání. Agresor se může uchýlit i k pomluvám nebo krádeži identity za účelem zničení sociálních kontaktů a vztahů oběti. Oběť ztratí pocit bezpečí a kontroly, začne mít obavu o své zdraví nebo dokonce život, jelikož pronásledování se obvykle odvíjí od osobního kontaktu.
- Veselé fackování – jde o relativně nový fenomén, kdy agresori filmují svou oběť přímo v situaci, kdy je fyzicky napadán nebo zesměšňován. Tento filmový záznam pak vystaví na internet. (Vašutová., 2010, s. 85)

2.3 Typy kyberšikany

Rozeznáváme nejčastěji pouze dva typy kyberšikany, což jsou: přímé útoky a kyberšikana v zastoupení. Přímé útoky jsou zjednodušeně řečeno zprávy posílané přímo obětí. Patří zde například posílání obtěžujících, výhružných zpráv formou sms zpráv, chatu, e-mailu, rozesílání zákeřných kódů, zasilání pornografických obrázků a videí prostřednictvím mms nebo e-mailu... Kyberšikana v zastoupení je mnohem nebezpečnější, jelikož se jí mnohdy spolupachatelé účastní nevědomky. Často začíná tím, že se kyberagresor vydává za svou oběť tím, že se nabourá do jeho účtu nebo si založí nový účet pod identitou své oběti a chová se takovým způsobem, aby jí způsobil problémy. Například jejím jménem rozesílá sprosté nebo nenávistné zprávy. (Cyberbullying, ©2013)

2.4 Osobnost agresora kyberšikany

Již bylo zmíněno, že kyberšikana se od tradiční šikany mnoho neliší. Cíl mají totiž obě formy naprosto stejný – vystrašit, zranit a ponížit oběť. U tradiční šikany se agresor projevuje svou převahou nad obětí, ať už mluvíme o fyzických nebo jiných dispozicích. V kyberprostoru je to ale jinak. Agresorem se může stát neprůbojný, ostýchavý člověk, který v reálném světě neumí navazovat sociální kontakty a mnohdy může být dokonce i sám obětí tradiční šikany. Kybernetické prostředí mu však zajišťuje anonymitu, což mu dodá odvalu a sílu k tomu, aby se u něj projevil agresivní sklony k jiným uživatelům. V prostředí ICT nezáleží na věku, pohlaví nebo fyzické síle jedince. Stává se pravidlem, že agresor si vytvoří zcela novou osobní identitu, která bývá naprosto odlišná od té reálné.

Významný pojem v souvislosti s ICT je *disinhibiční proces*, který souvisí s již zmiňovanou skrytou identitou v kyberprostoru. Agresoři totiž zcela ztrácejí zábrany a dovolí si mnohem více, pokud svou oběť přímo nevidí. Dalším významným pojmem, který je vhodné zmínit, je *deindividualizace*, což vychází z teorie davové hysterie. Lze říci, že dav je anonymní a proto jedinec skrývající se v davu uživatelů na internetu ustoupí svým vlastním instinktům a zmizí u něj pocit zodpovědnosti, který jej jinak svazuje. (Vašutová, 2010, s. 91)

Tento problém identity krásně vystihuje následující myšlenka: „Když lidé používají technologie, ztrácejí hmatatelnou zpětnou vazbu interakce tváří v tvář, která poskytuje vodítka důsledků jejich činů na ostatní.“ (Willard, 2007, s. 80)

Je totiž daleko snazší útočit na někoho, kdo nemá „jméno, tvář a hlas“. Ke ztrátě zábran u agresora dochází v důsledku absence zpětné vazby, která by byla hmatatelná. Pachatel svou oběť nevidí, a proto není objektivně schopen posoudit dopady svého počínání. Empatie a nastavené vnitřní limity se při omezeném kontaktu nebo nedostatečné zpětné vazbě znatelně decimují. (Hulanová, 2012, s. 63)

Oproti tomu, pokud mladý agresor vidí, že odezvou ostatních na jeho agresivní chování je odmítnutí, může to v něm vyvolat pocity studu a vést ke „ztrátě tváře“. Zdrojem tohoto odmítnutí či přijetí jsou rodiče, učitelé a vrstevníci. (Willard, 2007, s. 76)

Je třeba si uvědomit, že pro různé typy kyberagresorů jsou typické také různé typy kyberšikanování. Někteří z nich jsou tajnůstkáři, jiní však ke svým činům potřebují publikum. Stává se, že někteří agresoři jednají naprosto neúmyslně a také motivy se navzájem liší, proto je opět obtížné najít jednoznačné dělení.

Velmi zajímavým se jeví dělení podle Kavalíra (2009, s. 19-21), který pojmenovává různé typy agresorů následovně:

Pomstychtivý andělek

Pro tento typ je charakteristické to, že on sám sebe nevidí jako agresora, ale jako osobu, která napravuje zlo a chrání jak sebe, tak ostatní před „zloduchem“, který díky jeho zásahu po právu trpí. Často sám kyberšikanu zažil jako oběť a nyní ji oplácí druhým ve snaze pomstít se.

Bažící po moci

Tito agresori potřebují kolem sebe publikum, jelikož chtějí dávat najevo míru své převahy a autority. Také se snaží ovládat druhé pomocí strachu. Kyberšikana, o které by nikdo nevěděl, by jim k pocitu moci nestačila, jelikož chtějí získat odezvu, zpětnou vazbu. Dalším znakem kyberagresora bažícího po moci je to, že si neuvědomuje závažnost svých činů a proto je nejnebezpečnější ze všech.

Sprosté holky

Tento typ agresorů je obvykle typický pro dívky, které se nudí a hledají zábavu. Šikana je plánovaná a odehrává se ve skupinách. Agresorky vyžadují publikum, jelikož touží po uznání, že právě ony oplývají odhodláním šikanovat. Rychlý konec nastává, když dívky ve své činnosti nenajdou takovou zábavu, jakou si původně představovaly.

Neúmyslný kyberagresor

Tito jedinci ani neví o tom, že by mohli být kyberagresory. Nešikanují prvoplánově, pouze peprně odpovídají ostatním na jejich provokativní nebo nenávistné zprávy bez toho, aby přemýšleli o následcích svého jednání. Takovéto situace mnohdy probíhají v různých chatovacích místnostech, kde mají uživatelé skrytou identitu. Odpovídají tak převážně ze vzteku nebo proto, že jsou sami frustrováni. Není vyloučeno, že agresor se při vtipkování může agresivně chovat i k některému ze svých přátel, který ale nepozná, kdo je pravým odesílatelem zprávy a zda jsou tyto odpovědi myšleny vážně. Obvykle je takto šikanující jedinec sám překvapený, pokud je vypátrán a označen za agresora. (Kavalír, 2009, s. 19-21)

Je zřejmé, že motivace se může u různých typů agresorů lišit. Lze však také namítnout, že největší roli hraje právě skrytá identita a proto lidé tak snadno ztrácí zábrany. Myslí si totiž, že jsou neviditelní. Mají pocit, že to, co dělají v kyberprostoru, je jen hra a stejně to vnímají i ostatní. Jsou přesvědčeni i o tom, že na internetu je dovoleno psát nebo posílat cokoliv chtějí a nemusí se přitom ohlížet na to, zda tím někomu způsobí jakoukoliv újmu.

2.5 Osobnost oběti kyberšikany

Stejně jako agresorem, tak i obětí se může stát takřka kdokoliv. Stále však platí, že převažují útoky na jedince se sníženou schopností se bránit a proto větší riziko hrozí jedincům, kteří jsou na mobilních telefonech a počítačích závislí. (Hulanová, 2012, s. 48)

„Slabí jedinci se nechávají ničit, neboť věří v sílu silných, avšak nevidí, že navenek silní jedinci svou sílu jen předstírají a snaží se zničit slabé, aby tím potvrdili svůj triumf.“ (Tournier, 1995, s. 14)

Tato myšlenka je obzvláště zajímavá, neboť v podstatě říká, že všichni lidé jsou slabí a bojí se jen toho, že se jejich slabost projeví před okolím. Liší se jen svými reakcemi na úzkost. Silná reakce vyvolává u člověka zdání jistoty a agresivity, za které lze ukrýt slabost a strach tím, že vyvolá strach u jiných. Slabá reakce v člověku vyvolá frustraci, uvědomění vlastní slabosti mu pak bere odvahu.

Samotné důsledky kyberšikany jsou srovnatelné s tradiční šikanou. Problém je v tom, že kyberšikana se dá jen velmi obtížně rozpoznat, jelikož její znaky jsou neviditelné a lidé v okolí je nemusí zaregistrovat. Kyberšikana s sebou totiž nepřináší modřiny na těle nebo roztržené oblečení, ale ničí především psychiku jedince.

Nejběžněji se u obětí kyberšikany objevuje deprese, která může přetrvávat velmi dlouhou dobu. Ukázalo se, že jedinci, kteří byli šikanováni v dětství a dospívání, trpí depresemi a nízkým sebevědomím ještě v dospělosti, tedy několik let poté, co šikanování ustalo. U obětí kyberšikany se často projevuje smutek, plačtivost, snížený zájem o aktivity nebo neschopnost těšit se z předem oblíbených aktivit, trvající pocit nudy, ztráta energie, zvýšená podrážděnost, hněv a také fyzické obtíže jako jsou bolesti břicha nebo hlavy. Dospělí, kteří v dětství šikanu zažili, zmiňují nejrůznější potíže. Ženy nejsou mnohdy schopné někomu důvěřovat, mají strach z nových situací a dokonce i z úspěchu. Muži navíc přidávají problémy v navazování komunikace s ostatními lidmi a většinou se z nich stávají samotáři. Vysoké procento mužů a žen, kteří trpěli šikanou nebo kyberšikanou se zabývá myšlenkami na sebevraždu, někteří se uchýlí i k pokusu vzít si život. Nejfatálnějšími následky je samozřejmě dokonaná sebevražda. (Vašutová, 2010, s. 96-97)

Hrozbou pro oběť je i to, že obsah kyberšikany, na kterou mohlo okolí již dávno zapomenout, se po letech opět vynoří, což představuje veliký tlak a stres. Staré rány se znovu otevrou a jemu se po letech vybavují traumata, která byla dlouho odsunuta v pozadí.

2.6 Kazuistiky

Po kapitolách, kde jsme rozebrali role agresora i oběti, bychom chtěli zmínit některé reálné případy kyberšikany i s jejich následky. Asi nejznámější je případ Ghyslaina Raza alias *Star Wars Kid* z Kanady, jenž se po zveřejnění svého videozáznamu stal první mediálně známou obětí kyberšikany. Na videu předvádí bojovou scénu podle jedné z postav vystupujících v sáze *Star Wars* (Hvězdné války). Tato nahrávka, která velmi výrazně demonstrovala jeho nadváhu a neobratnost, se bohužel dostala do rukou jeho spolužáků, kteří ji umístili na internet, kde ji zhlédlo velké množství uživatelů. Jeden z nich ji dokonce poupravil tak, že do ní vložil zvukové a světelné efekty, což způsobilo další masové rozšíření a různé parodie. V roce 2006 se video stalo dokonce nejpůvodnějším internetovým videem na světě. Když se chlapec dozvěděl o své popularitě, utrpěl těžký psychický otřes, a byl nucen podrobit se dlouhodobému léčení. Případ měl i soudní dohru, jelikož chlapcova rodina zažalovala rodiny čtyř jeho spolužáků. Kauza ale nakonec skončila mimosoudním vyrovnáním, jehož podmínky nebyly mediálně zveřejněny. Příběh videa ale nadále pokračoval. V roce 2007 bylo vyhlášeno nejoblíbenějším internetovým videem na světě, došlo také k vytvoření petice, jejíž autoři požadovali, aby byl Ghyslain obsazen do některé z malých rolí v připravovaném dalším díle zmíněné ságy. I přesto, že k tomu nakonec nedošlo, vznikaly nadále zesměšňující koláže a chlapcův obličej se začal objevovat dokonce na poštovních známkách nebo upomínkových předmětech týkajících se právě Hvězdných válek. (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 25-29)

Pokud bychom chtěli mluvit o případech kyberšikany u nás v České republice, zmínili bychom nejspíše nejdiskutovanější kauzu Jiřího Pacholíka, ředitele základní školy v Železném Brodě, která se udála v roce 2008. Tehdy byl pořízen videozáznam, kde ředitel káral při vyučování jednoho z žáků deváté třídy. Žák byl nejprve vyzván, aby si uklidil své věci rozházené kolem lavice, když ale velmi drze odvětil, že si je nesloží a použil při tom hanlivého oslovení směřujícího právě na osobu ředitele, rozčilený pedagog dal chlapci pohlavek. Poté oba opustili třídu. Bohužel nahrávka neobsahovala to, že ředitel se po návratu do třídy chlapci přede všemi omluvil. Také si do školy později pozval rodiče žáka, aby s nimi celou situaci prodiskutoval. Video se však dostalo na internet, což vzbudilo silné emoce ve společnosti a případ byl medializován a vrhl špatné světlo nejen na ředitele, ale na celou školu. Tato záležitost donutila ředitele k rezignaci, po níž rozvázal se základní školou pracovní poměr. Důvodem byl právě zmíněný incident se žákem navštěvujícím devátou třídu. Osm měsíců na to se Jiří Pacholík oběsil. Jelikož nezanechal žádný dopis na rozloučenou, lze jen spekulovat o tom, co ho k takovému činu přimělo a zda šlo o následek dlouhodobě médií probíraného sporu týkajícího se kyberšikany. (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 44-49)

2.7 Diagnostika kyberšikany

Dospělí a zejména pak rodiče si mnohdy ani nedokáží představit, jaké nebezpečí číhá na jejich potomky v online světě. Některé ani nenapadne chování svých dětí na internetu kontrolovat. V takovém případě chybí tedy jakákoliv supervize z jejich strany. A od této situace se podle mého názoru částečně odvíjí i problémy spojené s kyberšikanou. Děti jsou totiž mimo přímý dohled rodičů, jelikož mobil i počítač mívají ve svém pokoji. Děti jsou většinou velmi obratné a snadno zvládají skrývat před rodiči to, co ve skutečnosti v kyberprostoru dělají. Stále šikovněji své aktivity maskují a tak si rodiče myslívají, že je vše v naprostém pořádku až do doby, kdy jsou překročeny všechny meze a nepatřičná aktivita na internetu vyplave na hladinu. Nelze ale veškerou vinu připisovat pouze rodičům, jelikož moderní technologie se vyvíjí stále rychleji a je velmi složité tomuto tempu stačit.

Musíme mít také na paměti, že nástup informačních technologií zastihl jednotlivé generace v odlišné životní fázi a na jiném stupni vzdělávací soustavy. V době nástupu počítače již byla větší část populace mimo vzdělávací soustavu, a ta část populace, která v té době studovala ve školách, tam počítačovou gramotnost nezískala, protože naše školství nebylo na výuku informatiky připraveno. (Sak, 2007, s. 49)

Další skutečností je to, že děti se obvykle bojí svěřit rodičům nebo jiným dospělým se svými problémy, které v online světě zažívají. Myslí si, že kdyby se jim svěřily, jejich situaci by to ještě zhoršilo. V neposlední řadě se také bojí toho, že by jim byl internet nebo mobilní telefon ze strany rodičů zakázán v rámci restriktivních opatření. (Vašutová, 2010, s. 99)

Mnoho organizací a institucí si však uvědomuje, že kyberšikana je v dnešním světě velmi aktuální a proto existuje velké množství příruček pro rodiče nebo pedagogy, které uvádí znaky oběti i agresora kyberšikany. Na následujících řádcích je zmíněno dělení podle Kavalíra (2009, s. 78), kterým přibližuje přímé a nepřímé ukazatele vyskytující se v přítomnosti kyberšikany. *Nepřímé ukazatele přítomnosti kyberšikany u oběti* jsou například náhlé ukončení práce na počítači a nervozita při čtení SMS nebo e-mailů, proměnlivé nálady, smutek a apatie nebo nezvyklá agresivita, poruchy spánku, rozčilenost nebo frustrace při odchodu od počítače, somatické potíže nebo nechut' či strach chodit do školy, zhoršení školního prospěchu. Mezi *nepřímé ukazatele přítomnosti kyberšikany u agresora* se řadí rychlé vypínání monitoru nebo zavírání programů v počítači v případě přiblížení se rodiče nebo dospělého, dlouhé hodiny trávené u počítače, hlavně v noci, rozčilení, pokud není možnost připojit se na počítač, přehnaný smích u počítače (ve škole jde o podezřele smějící se hloučky dětí, které stojí kolem počítače), vyhýbání se hovorům o tom, co na počítači dítě dělá, používání několika online účtů nebo adres.

Přímé ukazatele přítomnosti kyberšikany u agresora jsou úmyslné ponižování, pohrdání a nadávky, hrubé žertování a zesměšňování, kritizování a zpochybňování, poškození a krádeže osobních věcí, omezování svobody a tělesné útoky. (Kavalír, 2009, s. 78)

Důležitou roli hraje také vybavenost souborem informací o kyberšikaně. Pokud bude mít společnost přehled o tom, co je kyberšikana, jak se projevuje, jak je vhodné ji řešit, koho lze požádat o pomoc, je zde mnohem větší šance zvládnout tuto situaci. Velmi důležitá je zde tedy i prevence. Ta by měla začít již v době, kdy dítěti rodič poprvé pořídí mobilní telefon. V řadě zemí je již běžně zavedeno, že prevence kyberšikany začíná právě v prostředí primární skupiny, tedy v rodině. (Krejčí, 2010, s. 52)

2.8 Prevence kyberšikany

Všeobecně můžeme říci, že neexistuje žádná absolutně účinná obrana proti kyberšikaně. Samozřejmě vede k pozitivním změnám osvěta převážně dospělých, aby mohli správně vést své potomky nebo žáky a předešli tím mnohým problémům a nepříjemnostem, které s sebou šikana nebo kyberšikana přináší. Ve světě již existuje mnoho programů, které propagují myšlenku spolupráce rodiče a dítěte.

Nejvýznamnějším preventivním opatřením v České republice je *smlouva o používání internetu*, která upravuje pravidla, jak by mělo dítě používat počítač a internet. Pokud dítě tyto pravidla zná a řídí se jimi, předchází možným problémům včetně kyberšikany. Aby mělo dítě smlouvu stále na paměti, doporučuje se vyvěsit ji na viditelném místě, nejlépe přímo v dětském pokoji hned vedle počítače. (Kavalír, 2009, s. 76)

S tímto tématem lze spojit tzv. zlaté pravidlo, které vyřkl Sókratés a lze jej využít jak v reálném světě, tak i v tom virtuálním a zní: „Nečiň jiným to, co by tě zlobilo, kdyby učinili tobě.“ Pokud by se jím inspirovali děti i dospělí a dodržovali ho, k žádné šikaně ani kyberšikaně by nedocházelo. Avšak realita není ani zdaleka tak jednoduchá.

Ochrana před kyberšikanou je však stále komplikovanější, jelikož vývoj technologií a jejich služeb vytváří ideální prostředí pro potenciální šíření nebezpečných komunikačních praktik. To ovšem neznamená, že na vývoji technologií je něco špatného. Záleží jen na uživateli, jak je využijí či zneužijí. Je nutné si uvědomit, že informační a komunikační technologie (ICT) nejsou zbraně, ale nástroje. A proto záleží jen na lidech, k jakým činnostem je budou používat. (Krejčí, 2010, s. 10)

V rámci prevence ve školách je velmi důležité posilovat empatii u žáků, zlepšovat atmosféru ve třídě, vést k úctě vůči druhým, dávat pozitivní zpětnou vazbu a vytvářet dobré vztahy mezi učiteli a žáky. (Vašutová, 2010, s. 103)

Z předchozího rozdělení je patrné, že také učitelé mohou dost významně přispět k prevenci kyberšikany. Stejně jako tradiční šikana se může i kyberšikana projevovat mezi spolužáky sdílejícími spolu třídu. Oběť přitom mnohdy nemusí mít ani tušení, že agresorem je spolužák. Velmi důležité je proto také vytváření pohodové atmosféry nejen mezi žáky navzájem, ale také mezi žáky a učiteli. Žák, pokud se např. stane obětí kyberšikany se poté nemusí bát a obrátí se se svým problémem právě na učitele.

Učitelé totiž mají k dispozici nepřeberné množství různých metodických příruček, které jim specifikují to, jak by se měli v jednotlivých případech zachovat, jak řešit různá nedopatření, kázeňské přešupky a také a to zejména, jak jim dopředu zabránit. Jedna z příruček hovoří přímo o kyberšikaně a proto je vhodné vyjmout z ní nyní alespoň pravidla pro učitele, jak v případě kyberšikany postupovat.

Existuje jakési základní *desatero* právě pro učitele, které obsahuje několik rad pro prevenci kyberšikany. Zde je vybráno pár rad. Učitelé by měli vyhodnotit rozsah problému ve škole za použití výsledků získaných z dotazníků nebo rozhovorů se studenty. Až poté lze zavádět specifické strategie vzdělávání studentů a zaměstnanců v problematice online bezpečí a užívání Internetu kreativními a efektivními způsoby. Dále by měli učit studenty tomu, že všechny formy šikanování jsou nepřijatelné, a že kyberšikana může být předmětem disciplinárního řízení uvnitř školy. Je velmi důležité také vymezit jasná pravidla používání internetu, počítačů a ostatních elektronických zařízení. Vhodné je seznámit s těmito pravidly i samotné studenty. Pravidla pak mohou napsat na plakát, který vyvěsí v počítačové učebně. Velmi vhodné je využít vrstevnického prvku. To znamená dát prostor starším spolužákům, aby vedli přednášky pro své mladší kolegy a sdíleli s nimi své zkušenosti. Velmi vhodné je zahrnout pojem „kyberšikana“ do školního řádu a preventivního programu. Tedy přesně vymezit, podle čeho se kyberšikana identifikuje, jak se bude řešit a co může při jejím odhalení nastat. Dále se doporučuje pěstovat pozitivní školní klima, vzdělávat své blízké okolí tím, že se např. zorganizují besedy nejen pro studenty, ale pro celý pedagogický sbor, a je také vhodné stanovit ve škole „specialistu na kyberšikanu“. (Cyberbullying, ©2013)

Problém kyberšikany si uvědomují i představitelé evropských států a proto se sešli v dubnu 2009 právě v Praze na konferenci, která se konala v rámci českého předsednictví v radě EU. Pro tuto konferenci bylo zvoleno téma *Nový evropský přístup k bezpečnějšímu internetu pro děti*. Shodli se také na deklaraci, která je uveřejněna na webových stránkách Ministerstva vnitra ČR. Podle ní je vítán rozsah programu Safer Internet, který podporuje bezpečnější využití internetu a jiných komunikačních technologií. Některé státy navíc zareagovaly na rozmáhání kyberšikany různými opatřeními od zákonných úprav v oblasti trestního postihu aktů kyberšikany až po omezování či jiná opatření v případě používání mobilních telefonů a internetu. (Vašutová, 2010, s. 102)

Bylo řečeno, že vhodné je začít s prevencí přímo v rodině, aby dítě mohlo přejímat pozitivní vzorce chování při práci v online prostoru nejprve od svých rodičů. Samozřejmě existuje i seznam tipů pro rodiče, jak postupovat, aby zamezili výskytu kyberšikany u svého dítěte. Na ukázkou jsou zmíněny následující pravidla určené přímo rodičům. Zmiňují například nutnost zajistit, aby dítě vědělo, že všechna pravidla chování při kontaktu s ostatními lidmi jsou stejná jak v reálném životě, tak i při kontaktu s lidmi prostřednictvím Internetu nebo mobilního telefonu. Rodiče by se také měli ujistit, že škola má vhodný vzdělávací program o bezpečnosti na Internetu. Sami by se měli postarat o to, aby své děti učili vhodnému chování na Internetu. Seznámí je s pravidly používání Internetu či mobilního telefonu a vysvětlí jim, k jakým problémům může dojít, pokud je moderní technologie zneužita. Je potřeba si také uvědomit, že dítě může být jak oběť, tak pachatel. Proto by měli být rodiče vzorem vhodného užívání moderních technologií a současně sledovat aktivity svých dětí, když jsou online. Zajímat se tedy o to, k čemu dítě mobilní telefon či Internet používá a všimnout si varovných znaků toho, že se děje něco neobvyklého, jak se dítě při elektronické komunikaci chová... Důležité je ale současně nezapomínat na důležitost udržování otevřené a upřímné komunikace mezi rodiči a dětmi. Tím je totiž zajištěno, že za rodiči dítě samo přijde pokaždé, když se mu v kyberprostoru stane něco nepříjemného nebo stresujícího. Oběti kyberšikany (a ostatní, kteří ji sledují) musí s jistotou vědět, že dospělí, kterým se svěří, budou konat racionálně a s rozvahou, nikoliv, že situaci ještě zhorší. (Cyberbullying, ©2013)

Takto vypadají rady určené rodičům, kterých je na internetu spousta, takže záleží už jen na nich, jestli je využijí, aby prevence začala již v okruhu těch nejbližších, kterými jsou pro děti rodiče. Pokud bychom ale chtěli mluvit o komplexní prevenci kyberšikany, museli bychom do takového projektu zapojit nejen rodiče, ale také učitele, policii a celkově státní správu. Potom bychom ale museli mluvit již o odborné pomoci zaměřující se jak na prevenci, tak následně na pomoci obětem kyberšikany, o které je psána následující podkapitola.

2.9 Odborná pomoc obětem kyberšikany

Pokud někdo zmíní termín odborná pomoc v souvislosti s kyberšikanou, většině lidí se vybaví právě role pedagoga, který by měl děti poučit o dané problematice a dohlédnout, aby děti a mladiství dodržovali dané zásady, školní řády a jasně vymezená pravidla.

První aktivní krok, který může pedagog udělat, je takový, že posoudí úroveň kyberšikany, která se ve škole vyskytuje, a dopad této skutečnosti na fyzickou stránku studenta a vzdělávací prostředí. Takový průzkum může být proveden nejlépe anonymní formou, která mapuje postoje studentů a personálu školy. Z takto získaných dat by mělo být patrné, zda se daná situace postupem času a po zavedení různých opatření zlepšuje či zhoršuje. (Hinduja a Patchin, 2009)

Pedagogové mají ale přesně stanoveno, jak by měli v případě kyberšikany správně postupovat. Šetření kyberšikany se přitom nijak neodlišuje od řešení klasické šikany, jak uvádí Metodický pokyn MŠMT. Zde je pro zajímavost uvedeno 10 kroků týkajících se právě učitelů a toho, jak správně postupovat v případě, že mají podezření na kyberšikanu: Nejdříve je třeba důkladně vyšetřit všechny incidenty tak, aby pedagogové mohli v případě nutnosti kázeňsky postihnout ty studenty, kteří se kyberšikany opravdu dopustili. Dále by si měli zajistit podporu a pomoc externího pracovníka, se kterým má škola navázanou spolupráci. Jakmile je identifikován agresor nebo agresori, dojde ke zvolení takového řešení, které je odpovídající závažnosti prohřešku a důsledkům, které způsobil. Pak jsou také informováni rodiče kyberagresora o tom, že chování jejich dítěte je bráno vážně a na škole nebude tolerováno. Současně je jim ale sděleno, že mohou kontaktovat právníka. Jelikož některé případy kyberšikany nespadají do kompetencí školy, mohou mít rodiče zájem řešit situaci jinými cestami, jako např. žalovat kyberagresora u občanského soudu. V případech, kdy se kyberšikana odehrála prostřednictvím mobilního telefonu, je dobré kontaktovat mobilního operátora a nezapomenout shromáždit data jako důkaz. Někdy se radí také kontaktovat a spolupracovat s webovým prostředím, kde ke kyberšikaně došlo. Jejich zaměstnanci jsou zvyklí spolupracovat při řešení kyberšikany a mohou tedy asistovat při odstranění závadného obsahu a shromažďování důkazů. Neří žádnou ostudou poprosit o radu ostatní školy, jak ony v minulosti řešily podobné případy. Často jsou využívány také kreativní strategie neformálních řešení, obzvláště v případech méně závažných forem kyberšikany, které nevyústily do závažné újmy oběti. (Cyberbullying, ©2013)

Důležitou roli hrají také rodiče. Je nutné, aby v dnešní době již v rámci prevence připravovali své děti na nebezpečí, které jim hrozí na internetu a také aby jim jasně dali najevo, jak je kyberšikana nebezpečná. Když však vyjde najevo, že právě jejich milovaný potomek je agresorem kyberšikany, významná skupina rodičů neunes pravdu a nechce si připustit, že jejich dítě šikanovalo slabšího. Nepřijímají výsledky vyšetřování, odmítají jakékoliv osvětlení a své dítě chrání všemi prostředky a to i v případě, že pod tíhou důkazů je jasné, že je jejich dítě agresor. Rodiče totiž nejsou schopni pochopit, že *legrace* tyrana je pro oběť velkým utrpením. (Kolář, 2011, s. 103)

Obdobné rady, jako jsou při řešení kyberšikany adresovány učitelům, existují i pro rodiče. Opět se jedná o deset bodů, které v kostce shrnuje vše důležité, co by měli rodiče znát v souvislosti s tímto problémem. Pro ukázkou jsem opět pár z nich vybrala. Rodiče by se měli ujistit, že se jejich dítě cítí v bezpečí a zajistit mu podporu. Rodiče musí dát dětem najevo, že chtějí stejný konečný výsledek a to, že kyberšikana přestane. Měli by také vyšetřit situaci tak, aby plně porozuměli tomu, co se stalo, kdo byl všechno do kyberšikany zapleten a jak vše začalo. (Cyberbullying, ©2013)

Nalezení hlavní příčiny rodičům totiž pomůže rozhodnout se pro správné řešení a to i v případě, že bylo právě jejich dítě obětí nebo agresorem. Nedoporučuje se bezprostřední zákaz přístupu na ICQ, e-mail, sociální sítě, mobil, nebo internet celkově. Tato strategie nevyřeší výchozí interpersonální konflikt, ale ani nesníží případy obtěžování. Dále také zablokuje přirozenou linii komunikace. Pokud ovšem rodiče uznají za vhodné, mohou kontaktovat rodiče kyberagresora nebo naplánovat schůzku s vedením školy (nebo důvěryhodným učitelem), aby věc mohli společně probrat. V případě nutnosti mohou kontaktovat a spolupracovat s poskytovatelem internetové služby nebo mobilním operátorem. Společně mohou vyřešit danou záležitost nebo odstranit nevhodný materiál. V některých případech je vhodné kontaktovat policii. Např. tehdy, když je vyhrožováno fyzickým napadením nebo může být spáchán trestný čin. Je důležité hovořit o kyberšikaně s ostatními rodiči a místními organizacemi, aby bylo zvýšeno jejich povědomí o tomto chování. Pokud se vaše dítě angažuje v kyberšikaně coby agresor, je třeba vyvodit vážné důsledky a je možné trest zvýšit, pokud se toto chování opakuje, nebo je opravdu závažné. Tak totiž dítě pochopí neakceptovatelnost chování, kterým obtěžuje jiné lidi online. Doporučuje se také spolupráce se školou dítěte a vhodné je i detailně mluvit o problému s dítětem a ujistit se, že plně rozumí rolím obou stran, motivaci a tomu, jak byla technologie zneužita. (Cyberbullying, ©2013)

2.10 Kyberšikana a zákon

Šikanování je samozřejmě v mnoha případech trestným činem, jelikož Úmluva o právech dítěte zaručuje všem dětem v pedagogických zařízeních bezpečný pobyt bez poškozování zdraví a ohrožení života. Šikanování však může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů jako je omezování osobní svobody, ublížení na zdraví, znásilnění, vydírání, rasově motivované skutky, pohlavní zneužívání aj. I když osoba mladší 15-ti let není trestně odpovědná, může jí soud pro mládež uložit podle zákona č. 218/2003 Sb. (o soudnictví ve věcech mládeže) některá z následujících opatření: dohled probačního úředníka, výchovnou péči, ochrannou výchovu... Soud přitom vždy bere ohled na rozumovou a mravní vyspělost osoby, proti níž se vede trestní řízení. Jakmile pak dovrší věku 18-ti let, jsou tyto osoby plně trestně odpovědné a projednávají se v trestním řízení běžným způsobem. (Policie ČR, 2010)

Šikanování je tedy v zákoně České republiky zahrnuto. Teď by bylo vhodné zmínit, jak je to přesně s trestností kyberšikany. Co je tedy na internetu v České republice nelegální? Odpověď je ukryta v následujících paragrafech trestního zákona č. 140/1961 Sb.

§ 205 Ohrožování mravnosti

Kdo uvádí do oběhu, rozšiřuje, činí veřejně přístupnými, vyrábí, dováží, provází nebo vyvází, anebo za tím účelem přechovává pornografická díla písemná, nosiče zvuku nebo obrazu, zobrazení nebo jiné předměty ohrožující mravnost,

- a) která zobrazují dítě,
- b) v nichž se projevuje neúcta k člověku a násilí nebo
- c) která zobrazují pohlavní styk se zvířetem, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

§ 217a Svádění k pohlavnímu styku

Kdo nabídne, slíbí nebo poskytne osobě mladší osmnácti let za pohlavní styk s ní, nebo za pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu nebo jinou výhodu či prospěch, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

§ 198 Hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení

Kdo veřejně hanobí

- a) některý národ, jeho jazyk, některou etnickou skupinu nebo rasu, nebo
- b) skupinu obyvatel republiky pro jejich politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

§ 198a Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

Kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, etnické skupině, rase, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

§ 260, § 261a Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka

Kdo podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásá národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

§ 188a Šíření toxikomanie

Kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem. (Česko, 1961)

Na závěr ještě zmiňme *Listinu dětských práv na internetu*, která je opravdu velmi přínosná, jelikož nabádá děti k respektování důležitých pravidel při používání kyberprostoru tak, aby nesklouzly na špatnou cestu. Zde je uvedeno její desatero:

1. „Mám právo bádát, učit se a užívat si na Internetu všechny dobré věci.
2. Mám právo nevyplňovat na Internetu žádné formuláře a neodpovídat na otázky.
3. Mám právo uchovávat veškeré informace o sobě v tajnosti.
4. Mám právo se na Internetu cítit bezpečně a být v bezpečí.
5. Mám právo ignorovat e-maily a zprávy od lidí, které neznám nebo kterým nevěřím.
6. Mám právo vždy požádat rodiče nebo vychovatele o pomoc.
7. Mám právo necítit se provinile, když se na obrazovce počítače objeví odporné věci.
8. Mám právo nahlásit dospělým každého, kdo se na Internetu chová divně.
9. Mám právo, aby mne nikdo neobtěžoval a netrápil.
10. Mám právo, aby mi lidé na Internetu prokazovali respekt.“ (Nadace Naše dítě, ©2009)

Tímto bychom rádi uzavřeli teoretickou část diplomové práce. Doufáme, že se nám podařilo dostatečně shrnout problematiku kyberšikany a šikany obecně. Práce by mohla být přínosem nejen pro širokou veřejnost, ale právě i pro již zmíněné dospívající. S problematikou informačních technologií se totiž potýká ve větší či menší míře každý z nás, přičemž jsou nejvíce ohroženi hlavně děti a dospívající, kteří si často své jednání na internetu neuvědomují a proto by měli mít povědomí o tom, co vše mohou způsobit a jak mohou ostatním svým počínáním ublížit. Internet i mobilní telefon je běžnou součástí života a žáci často netuší, jaké nebezpečí jim hrozí. Jelikož v teoretické části je vysvětlen rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou a hlavně rozebrána role agresora a oběti, čtenáři je naskytnut pohled na danou situaci z obou navzájem opačných úhlů. Kyberšikana je totiž mnohdy velmi tenkým ledem a každý z nás se v kyberprostoru může stát spolupachatelem tyрана, aniž bychom o tom věděli a naše chování se může přeměnit na dlouholeté trauma oběti. Tyto souvislosti je velmi důležité mít stále na paměti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 PROJEKT VÝZKUMU

Po objasnění teorie je nyní vhodné přejít na praktickou část. Cílem této diplomové práce bylo zjistit osobní zkušenost s kyberšikanou žáků ve vybraných devátých třídách základních škol a víceletých gymnázií, jejich zkušenosti s různými technologiemi, s kyberšikanou, uvědomění si nebezpečí atd. Odvrácenou stránkou internetu je jeho zneužití pro šikanu. Kyberšikana je aktuální problém, který nelze přehlížet. Praktická část je proto pojata formou kvantitativního výzkumu. Dotazníky byly distribuovány do několika základních škol a víceletých gymnázií ve Zlínském kraji. Jejich cílem bylo především zmapovat situaci o kyberšikaně. Zároveň ale sloužily k tomu, aby informovaly žáky o nebezpečí s tím spojeným.

V praktické části jsou tedy popsány metodologické postupy realizovaného výzkumného šetření, předloženy zvolené výzkumné otázky, metody výzkumu, charakterizován výzkumný vzorek, techniky sběru dat a poté je provedena samotná analýza získaných dat.

3.1 Cíle výzkumu

Tato diplomová práce je zaměřena na problematiku kyberšikany mezi mladistvými. Respondenti jsou žáci základních škol a víceletých gymnázií, kteří patří do stejné věkové skupiny. Proto se nabízí otázka: „Která z těchto skupin má větší zkušenosti s kyberšikanou a jaký postoj k ní jednotliví žáci zaujmají? A je tento jejich postoj dán jen jejich osobností nebo může hrát určitou roli v jejich názorech i skutečnost, jakou vzdělávací instituci navštěvují?“ Do dnešní doby totiž přetrvává všeobecně rozšířený názor, že gymnázia jsou výběrové školy, které navštěvují jen nadaní žáci. Mohlo by být velmi zajímavé porovnat, do jaké míry se tito *nadaní* žáci na gymnáziích liší v morálních hodnotách od ostatních na základní škole a použít k tomu právě problematiku kyberšikany, která je dnes tak populární. Jako další cíle jsme si stanovili zjistit způsob nahlížení mladistvých na osobnost agresora. Respektive na důvod agresorova šikanování. Také bychom chtěli porovnat, kolik času průměrně stráví na internetu žáci základních škol v porovnání s gymnazisty, za jakým účelem jsou online a jaké aplikace nejčastěji využívají.

Hlavní cíl:

Zjistit, zda existuje vztah mezi výskytem kyberšikany u mladistvých a typem vzdělávací instituce.

Dílčí cíle:

Zjistit, jaký je výskyt kyberšikany u chlapců a dívek na ZŠ.

Zjistit, jaký je výskyt kyberšikany u chlapců a dívek na víceletých gymnáziích.

Zjistit, zda se žáci již dříve setkali s pojmem kyberšikana.

3.2 Výzkumný problém a hlavní výzkumná otázka

Tento výzkum je zaměřen zejména na zkušenosti dospívajících (na základních školách a víceletých gymnáziích) spojené s kyberšikanou. Odpovědi vzešlé z dotazníkového šetření jsou porovnány tak, aby bylo zjištěno, zda existuje vztah mezi výskytem kyberšikany u mladistvých a typem vzdělávací instituce.

Hlavní výzkumná otázka:

Existuje vztah mezi výskytem kyberšikany u mladistvých a typem vzdělávací instituce?

Dílčí výzkumné otázky:

- 1. Jaký je výskyt kyberšikany u žáků v jednotlivých vzdělávacích institucích?*
- 2. Jaký je výskyt kyberšikany u žáků v závislosti na pohlaví?*
- 3. Setkali se někdy žáci osobně s tímto typem obtěžování?*
- 4. Jak žáci nahlíží na osobnost agresora kyberšikany?*
- 5. Komu by se mladiství svěřili v případě, že by se sami stali obětí kyberšikany?*
- 6. Jak by mladiství situaci řešili, kdyby se sami stali obětí kyberšikany?*
- 7. Jak často navštěvují žáci internet?*
- 8. Jaké aplikace na internetu nejvíce využívají?*
- 9. Za jakým účelem žáci navštěvují internet?*

3.3 Hypotézy

Závislou proměnnou u první hypotézy tvoří typ vzdělávací instituce a nezávisle proměnnou představuje míra znalostí mladistvých o kyberšikaně. U druhé hypotézy je závislou proměnnou opět typ vzdělávací instituce a nezávisle proměnnou tvoří míra výskytu kyberšikany. Ve třetí hypotéze představuje závisle proměnnou pohlaví respondentů a nezávisle proměnnou je množství zkušeností s kyberšikanou. U čtvrté hypotézy je závislou proměnnou typ vzdělávací instituce a nezávislou proměnnou využívání internetu za účelem získávání informací. A nakonec u páté, šesté i sedmé hypotézy představuje závislou proměnnou opět pohlaví respondentů a nezávislou proměnnou v páté hypotéze znalosti o kyberšikaně, v šesté míra výskytu kyberšikany a v poslední sedmé hypotéze používání internetu za účelem získávání informací.

1H: Žáci na gymnáziích mají větší znalosti o kyberšikaně než žáci základních škol.

2H: Na základních školách se kyberšikana vyskytuje častěji než na gymnáziích.

3H: Chlapci mají větší zkušenosti s kyberšikanou než dívky.

4H: Studenti gymnázií využívají oproti žákům základních škol internet častěji k získávání informací.

5H: Dívky mají více znalostí o kyberšikaně než chlapci.

6H: Chlapci se s kyberšikanou setkávají častěji než dívky.

7H: Dívky využívají oproti chlapcům internet častěji k získávání informací.

3.4 Druh výzkumu

Cílem práce je zjistit zejména zkušenosti a přístup dospívajících k problematice kyberšikany v závislosti na vzdělávací instituci, kterou navštěvují. Nebylo tedy potřeba vytvářet nové teorie, ale naopak ověřit ty stávající, které plynou z daných hypotéz. Proto je v této práci využito kvantitativního pojetí výzkumu.

3.5 Metody výzkumu

Pro náš výzkum jsme si zvolili metodu anonymních dotazníků, jelikož jsou pro respondenty dobře srozumitelné, časově nenáročné a umožňují pracovat s širokým vzorkem zkoumaných. Inspirovali jsme se dotazníky jiných diplomových prací a studií zabývajících se podobnými tématy. Po prostudování různých pramenů týkajících se problematiky kyberšikanování jsme vytvořili celkem 14 otázek seřazených podle návaznosti. První část z nich se zaměřuje na získání faktografických údajů, které jsou potřebné k ověření hypotéz. Další část se zabývá využíváním informačních technologií mladistvými. Zejména tedy obsahuje otázky směřované na používání internetu a mobilního telefonu. V poslední třetí části se odkrývá téma kyberšikany. Tato část tedy mapuje znalosti mladistvých s touto problematikou, zjišťuje jejich reakce na různé situace spojené s tímto problémem a také jejich pohled na osobnost agresora. Většina z otázek je uzavřených, jelikož jsme se snažili dotazník formulovat tak, aby byl respondentům co nejsrozumitelnější. Také jsme nechtěli vytvářet nepříjemný tlak způsobený tím, že by dotazovaní u každé otázky museli vymýšlet nové varianty a proto měli u většiny otázek možnost přiklonit se k variantám již zadaným. To ocenili později i samotní vyučující, jelikož žáci vyplňovali dotazník vždy v průběhu vyučování a díky většině uzavřených otázek se celý proces velmi urychlil a nenarušoval proto výuku.

3.6 Výzkumný soubor

Rozhodli jsme se uskutečnit náš výzkum na základních školách a víceletých gymnáziích ve Zlíně a okolí. Svou pozornost jsme zaměřili na jednotnou věkovou skupinu dospívajících, kteří se liší především typem vzdělávací instituce, kterou navštěvují. Konkrétně jsme oslovili žáky 9. tříd základních škol a žáky kvarty na víceletých gymnáziích. Nechtěli jsme, aby byl mezi počty porovnávaných respondentů výrazný nepoměr, proto nebyly osloveny všechny základní školy ve Zlíně, ale byly vybrány záměrně především ty, od nichž jsme očekávali jistou spolupráci. Bohužel však realita byla naprosto jiná a o spolupráci na tomto výzkumu zdaleka neprojevíly zájem všechny oslovené školy. Museli jsme tedy zajišťovat *náhradníky*. Proto se nakonec celkový počet respondentů neshoduje s naší počáteční představou. Při sumarizaci údajů jsme zjistili, že z celkového množství 250 dotazníků se nám nazpět vrátilo pouhých 158 validních. Konkrétně jde o 57 žáků navštěvujících gymnázia a 101 žáků základních škol. Některé školy totiž zcela odmítly spolupracovat a všechny dotazníky nám ve smluvený termín vrátily nevyplněné. Na jiných školách mohla hrát roli převážně absence žáků ve třídě kvůli nemoci nebo nedostatečná organizace v jednotlivých školách.

Tabulka 3 Rozložení výzkumného souboru

	Gymnázia	Základní školy
Počet oslovených škol	3	8
Počet spolupracujících škol	2	3
Konečný počet respondentů	57	101

3.7 Průběh výzkumu

Náš výzkum jsme začali tím, že jsme si vyhledali celkové množství základních škol a gymnázií ve Zlíně a připojili k nim i školy z nejbližšího okolí, tedy Otrokovic. Nechtěli jsme, aby byl velký nepoměr mezi počtem respondentů na gymnáziích a na základních školách, proto jsme chtěli oslovit všechny gymnázia, ale zdaleka ne všechny základní školy, jelikož na gymnáziích jsou kvartáni se skupeni vždy jen do jedné třídy, oproti tomu žáci devátých tříd na jedné základní škole mohou tvořit až tři třídy. Konkrétně jsme tedy oslovili všechny tři gymnázia ve Zlíně a Otrokovicích. O spolupráci projevily zájem bohužel jen dvě z nich, a to Gymnázium TGM ve Zlíně a Gymnázium Otrokovice. Poslední třetí gymnázium se nám přes veškerou naši snahu ke spolupráci přimět nepodařilo. Proto je tedy konečný počet respondentů navštěvujících gymnázia jen 57 studentů. Podobný problém, ale v daleko větší míře jsme zažívali při oslovování základních škol. Nejprve jsme rozeslali ředitelům maily s prosbou, zda by se žáci devátých tříd zúčastnili výzkumu týkajícího se kyberšikany a samozřejmě jsme také připojili dotazník, aby bylo již dopředu jasné, o co přesně jde a jaké otázky bychom žákům chtěli klást. Na tento mail zareagovala pouze jedna otrokovická základní škola. Následovaly tedy telefonáty do jednotlivých ředitelů, kde nám bylo řečeno, že máme přinést dotazníky osobně a oni se na ně podívají. O žádném z předchozích mailů nikdo nic nevěděl. Domluvili jsme se tedy se třemi základními školami, nakopírované dotazníky jsme přinesli a sjednali si ihned termín, kdy si je opět vyzvedneme. Dvě z těchto tří škol nám však ve smluveném termínu dotazníky vrátily s tím, že je nemají zájem vyplňovat, jelikož zkoumaná problematika se žáků jejich škol netýká. Byli jsme tedy nuceni dodatečně oslovovat další základní školy. Získali jsme proto nakonec díky třem spolupracujícím základním školám celkem 101 respondentů navštěvujících devátou třídu. Celkový počet respondentů se tedy vyšplhal na 158 mladistvých.

4 ANALÝZA ODPOVĚDÍ

Zásadní informace pro tento výzkum jsou získány z vybraných otázek v dotazníku. Všechny odpovědi, které respondenti označili, jsme zapsali do programu Microsoft Excel. K vyhodnocení hypotéz nám pak posloužily faktografické otázky v úvodu dotazníku a otázky č. 5, 8, 9 a 11, u kterých jsme porovnali, zda se mezi jednotlivými proměnnými objevují statisticky významné rozdíly. Před zpracováním dat jsme také ověřovali různé předpoklady pro použití metody testování. Zjistili jsme, že předpoklady splněny byly a proto jsme k testování daných hypotéz použili Test nezávislosti chí kvadrát pro kontingenční tabulku. Na základě výpočtů jsme poté určili, zda můžeme přijmout nebo odmítnout alternativní hypotézu. Ostatní otázky byly vyhodnoceny pomocí základní popisné statistiky. Výsledky dotazníkového šetření jsou graficky znázorněny a popsány.

4.1 Vyhodnocení dotazníků

V této podkapitole bychom chtěli představit výsledky našeho dotazníkového šetření, kterého se zúčastnilo celkem 158 respondentů z pěti různých škol ve Zlíně a okolí. Dotazník obsahuje 14 otázek, z nichž většina je uzavřených s možností doplnit vlastní komentář.

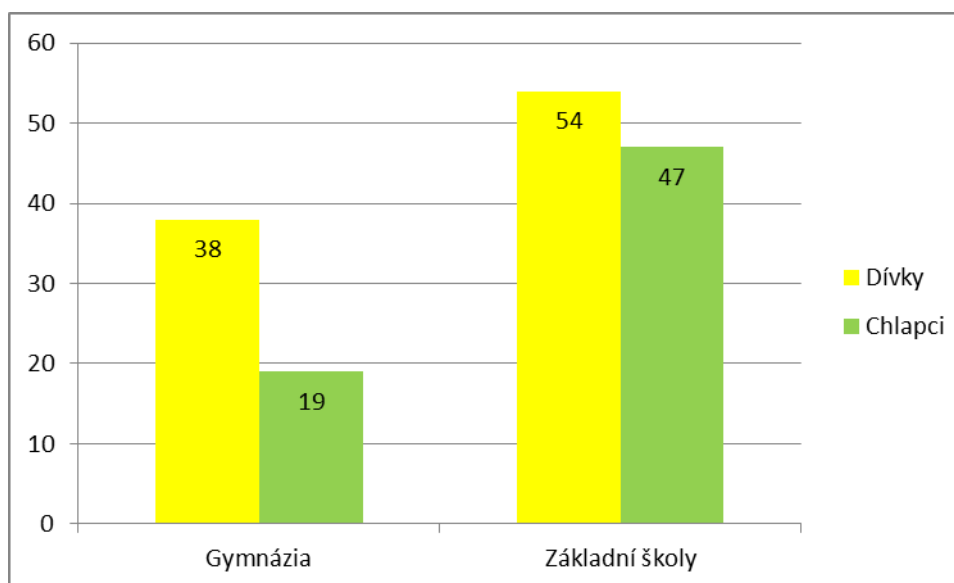
1. Pohlaví

První otázka zjišťovala pohlaví respondentů, abychom zjistili poměr zastoupení odpovídajících chlapců a dívek. Pro zjednodušení jsme nabídli výběr z možností. Většinu respondentů v našem výzkumu tvořily dívky, kterých bylo 92, a zbytek byl zastoupen chlapci, jichž bylo 66. Procentuálně vyjádřeno je to tedy zhruba 58% dívek a pouze 42% chlapců. Pro přehlednost dále uvádíme tabulku i graf, která porovnává odpovědi respondentů právě podle typu jimi navštěvované vzdělávací instituce.

Tabulka 4 Pohlaví

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	38	66,67%	54	53,47%
Chlapci	19	33,33%	47	46,53%

Graf 1 Pohlaví

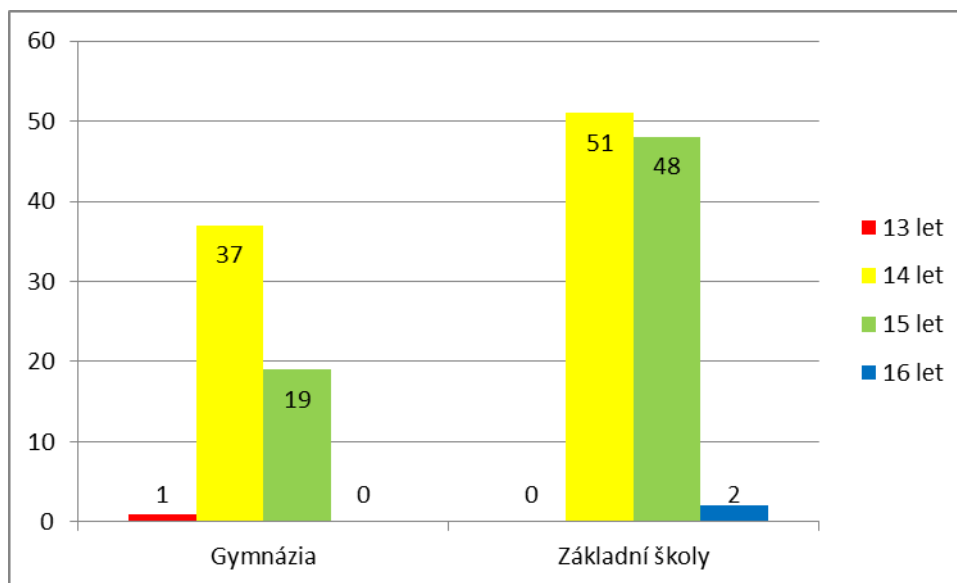

Důležitým ukazatelem kromě pohlaví pro nás byl i věk respondentů, který jsme zjišťovali také v první otázce. Více než polovina respondentů spadala do skupiny čtrnáctiletých, patnáctiletí byli také velmi početně zastoupeni a zbylé věkové kategorie byly spíše vyrovnané. To je pro náš výzkum důležité, jelikož nezkoumáme různé věkové kategorie mezi sebou, ale naopak příslušníky jedné určité věkové skupiny. Pro lepší znázornění uvádíme opět tabulku i graf pro každou skupinu zvlášť.

Tabulka 5 Věk

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
13 let	1	1,75%	0	0,00%
14 let	37	64,91%	51	50,50%
15 let	19	33,33%	48	47,52%
16 let	0	0,00%	2	1,98%

Graf 2 Věk

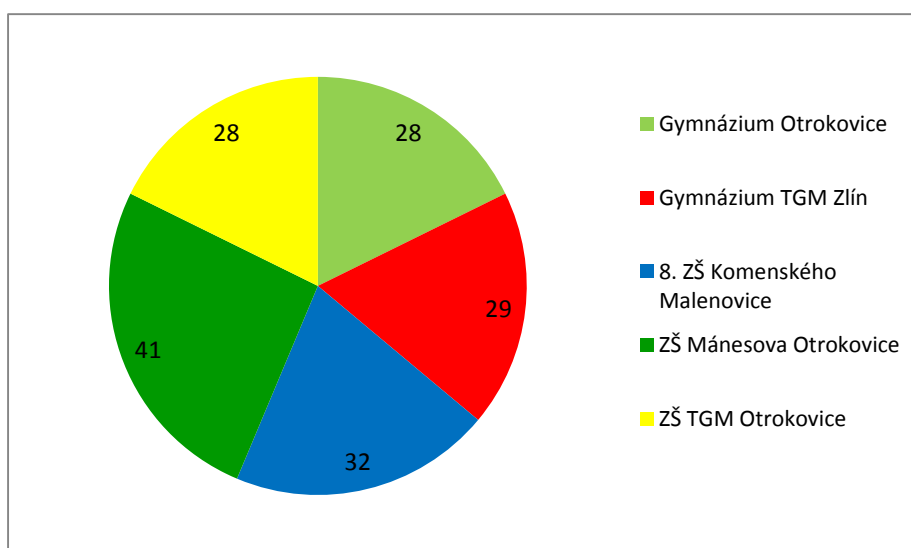
2. Škola, kterou respondent navštěvuje

Tato otázka se vztahuje přímo k cíli našeho výzkumu, kterým je zjistit, zda existuje vztah mezi výskytem kyberšikany u mladistvých a typem vzdělávací instituce. Bylo tedy nezbytné dozvědět se, jakou školu daný žák navštěvuje, zda se jedná o základní školu nebo gymnázium. Jelikož je ve Zlíně a jeho okolí samozřejmě vysoký počet základních škol a pouze několik málo gymnázií, je výsledek zcela jasný. Snažili jsme se přesto, aby byl poměr mezi následujícími kategoriemi co možná nejvyrovnanější. Nakonec se ukázalo, že počet respondentů navštěvujících základní školy je výrazně vyšší oproti zbylým gymnazistům. Přehled uvádíme v tabulce a grafu.

Tabulka 6 Škola

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Gymnázium Otrokovice	28	17,72%
Gymnázium TGM Zlín	29	18,36%
8. ZŠ Komenského Malenovice	32	20,25%
ZŠ Mánesova Otrokovice	41	25,95%
ZŠ TGM Otrokovice	28	17,72%
Celkem žáků ZŠ	101	63,92%
Celkem žáků gymnázií	57	36,08%

Graf 3 Škola

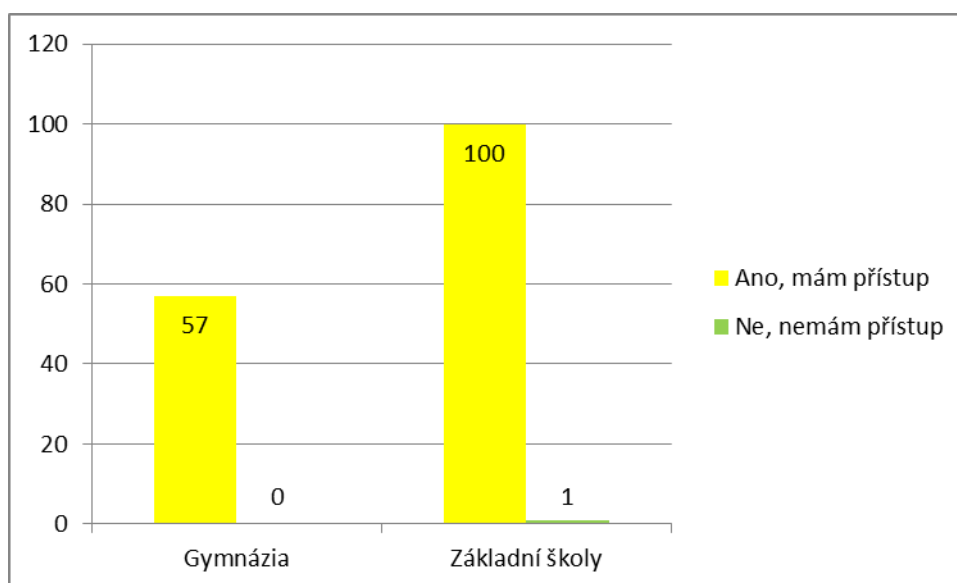
3. Máš doma přístup k internetu?

Touto otázkou jsme chtěli obecně zjistit, zda se v rodině dospívajících vyskytuje počítač nebo jiné zařízení umožňující připojit se na internet a jestli respondenti mají povoleno na internetu pobývat. Výsledky dopadly přesně tak, jak jsme očekávali. Naprostá většina respondentů, tedy více než 99% má doma přístup na internet, pouze zbylé necelé 1% na danou otázku odpovědělo záporně.

Tabulka 7 Přístup k internetu doma

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, mám přístup	57	100,00%	100	99,01%
Ne, nemám přístup	0	0,00%	1	0,99%

Graf 4 Přístup k internetu

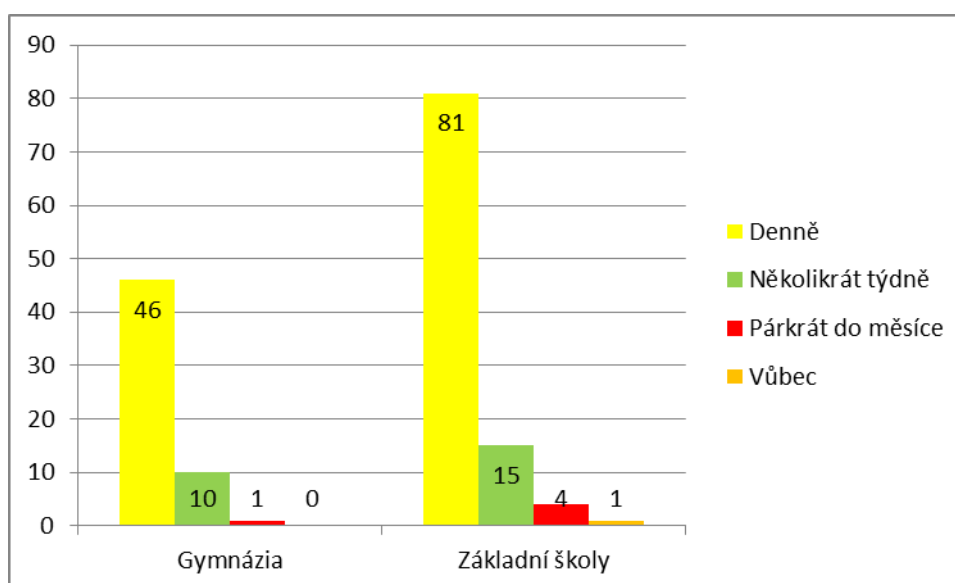
4. Jak často chodíš na internet?

S touto otázkou jsme měli malinko potíže. Od počátku jsme ji zamýšleli jako uzavřenou. Původně jsme mezi výčet možností ale chtěli zahrnout pojmy, jako jsou: „často, téměř nikdy, pravidelně, zřídka...“ Později jsme si ale uvědomili, že respondenti by těmto pojmům nemuseli rozumět a mohli by si je interpretovat po svém a navíc ještě každý jinak, jelikož nejsou pevně vymezeny. Rozhodli jsme se tedy použít jiný výčet odpovědí, které také splňují náš záměr a jsou již zcela jasné. Zjištěné výsledky nejsou nijak překvapivé, pokud vezmeme v úvahu získané odpovědi na předchozí otázku. Většina mladistvých navštěvuje internet každý den, popřípadě několikrát týdně. Zbylá hrstka dotazovaných přiznala, že na internetu jsou jen několikrát do měsíce a jeden žák uvedl, že internet vůbec nevyužívá. Výsledky, které vzešly z této dotazníkové otázky, nám posloužily k zodpovězení naší sedmé výzkumné otázky.

Tabulka 8 Četnost využívání internetu

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Denně	46	80,70%	81	80,20%
Několikrát týdně	10	17,54%	15	14,85%
Párkrát do měsíce	1	1,75%	4	3,96%
Vůbec	0	0,00%	1	0,99%

Graf 5 Četnost využívání internetu

5. K čemu internet nejvíc používáš?

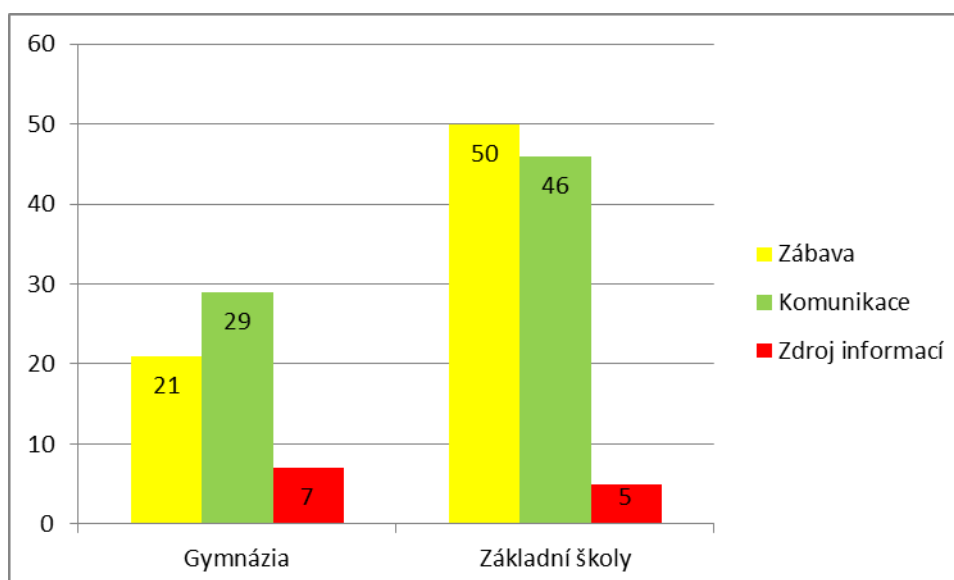
Následující otázka měla zmapovat využití internetu mladistvými a odpovědět přitom na poslední, tedy devátou výzkumnou otázku. Zajímalo nás, co respondenti na internetu hledají nejčastěji, zda informace do školy, sociální sítě nebo hry. Žáci dostali na výběr opět několik odpovědí, ze kterých si mohli zvolit tu, se kterou se nejvíc ztotožní. Do první odpovědi jsme pod pojem „zábava“ zahrnu-li hraní her, sledování filmů, poslouchání hudby atd. V další odpovědi, kterou jsme nazvali „komunikace“, bylo zahrnuto chatování s kamarády a samozřejmě i facebook. Poslední nabídnutá odpověď nebyla nijak upřesněna, jelikož si myslíme, že je zcela jasná a nazvali jsme ji souhrnně „zdroj informací“.

Zaujalo nás, že u předchozí otázky jeden z respondentů uvedl, že internet vůbec nepoužívá, přitom jsme ale zjistili, že tato otázka byla stejně jako ostatní vyplněna všemi. Dozvěděli jsme se, že zmíněný žák využil poslední z nabízených možností a označil tedy, že používá internet právě k vyhledávání informací.

Tabulka 9 Využití internetu

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zábava	21	36,84%	50	49,50%
Komunikace	29	50,88%	46	45,54%
Zdroj informací	7	12,28%	5	4,95%

Graf 6 Využití internetu

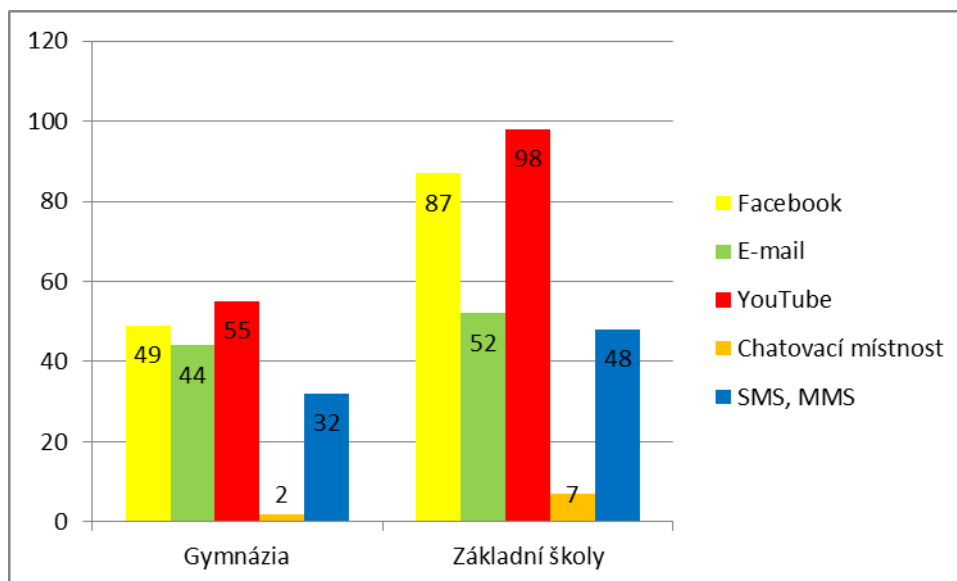
6. Kterou z následujících aplikací využíváš?

Tato otázka je jediná, u které jsme respondentům umožnili označit více variant současně a můžeme říci, že této možnosti také houfně využívali. Z výsledků je patrné, že značně oblíbená je mezi dotazovanými webová stránka pro sdílení videí YouTube a těsně za ní je sociální síť Facebook, díky níž mohou být uživatelé v kontaktu se svými přáteli. Tento výsledek potvrzuje předchozí otázku, ve které jsme zjistili, že dotazovaní nejčastěji využívají internet kvůli komunikaci s přáteli. Hned další položkou v pořadí jsou totiž různé SMS brány, ve kterých mohou uživatelé zdarma posílat textové zprávy ostatním na mobilní telefony. Velmi nás ale překvapilo, že pouze 60% dotázaných si pravidelně kontroluje svůj e-mail. Z tohoto výsledku tedy můžeme pouze předpokládat, že veškerá jejich korespondence ve většině případů probíhá právě přes již zmíněné sociální sítě. I tato otázka nám posloužila ke zodpovězení jedné z výzkumných otázek, konkrétně osmé.

Tabulka 10 Nejčastější aplikace

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Facebook	49	26,92%	87	29,79%
E-mail	44	24,18%	52	17,81%
YouTube	55	30,22%	98	33,56%
Chatovací místnost	2	1,10%	7	2,40%
SMS, MMS	32	17,58%	48	16,44%

Graf 7 Nejčastější aplikace

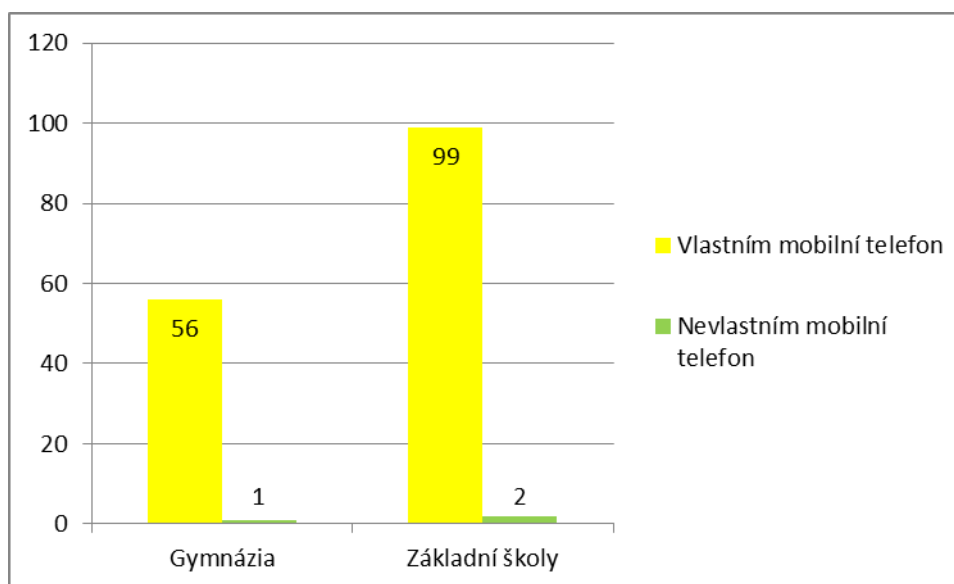
7. Máš mobilní telefon?

Jelikož kyberšikana není pevně vázána jen na počítač a internet, ale existuje nespočet variant, jak druhého vydírat nebo zastrašovat přes mobilní telefon, zahrnuli jsme do svého dotazníku i tuto otázku. Mysleli jsme si, že výsledky nás nepřekvapí a mobilní telefon budou vlastnit všichni dotázaní. Po prozkoumání odpovědí jsme byli ale překvapeni, jelikož tři studenti odpověděli, že mobilní telefon nevlastní.

Tabulka 11 Vlastnictví mobilního telefonu

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Vlastním mobilní telefon	56	98,25%	99	98,02%
Nevlastním mobilní telefon	1	1,75%	2	1,98%

Graf 8 Vlastnictví mobilního telefonu

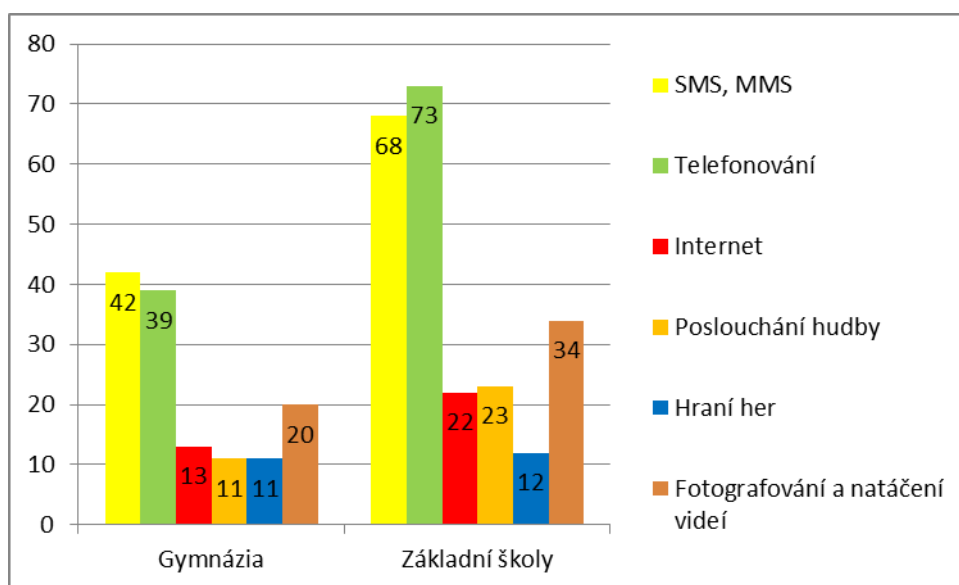

Další část této otázky byla věnována využití mobilních aplikací. Zajímalo nás, k čemu respondenti svůj mobilní telefon používají. Zde pro nás bylo důležité nikoho z dotazovaných nelimitovat, proto měl každý možnost napsat přesně to, k čemu telefon využívá. Díky tomu jsme se opět setkali s obrovským výčtem odpovědí, které jsme se snažili zahrnout do širších kategorií.

Tabulka 12 Nejčastěji používané mobilní aplikace

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
SMS, MMS	42	30,88%	68	29,31%
Telefonování	39	28,68%	73	31,47%
Internet	13	9,56%	22	9,48%
Poslouchání hudby	11	8,09%	23	9,91%
Hraní her	11	8,09%	12	5,17%
Fotografování a natáčení videí	20	14,71%	34	14,66%

Graf 9 Nejčastěji používané mobilní aplikace

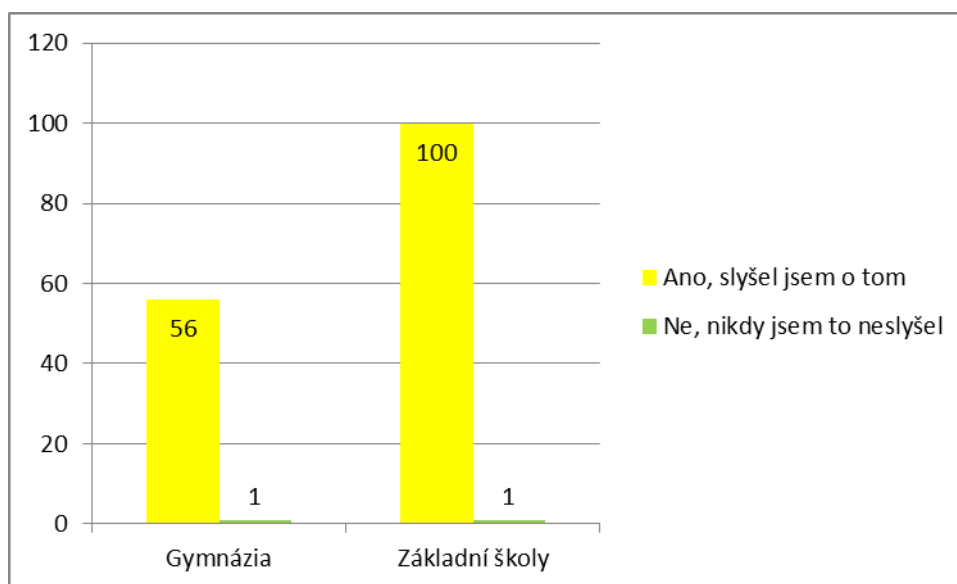
8. Už jsi někdy slyšel pojem kyberšikana?

I tuto otázku jsme rozdělili na dvě části. V první z nich jsme chtěli pouze zjistit, jestli se dotazovaní žáci setkali s pojmem „kyberšikana“ již dříve, než se jim dostal do rukou náš dotazník. Byli jsme dopředu přesvědčeni, že každý z nich tento termín musel již někdy zaslechnout, ať už ve škole v rámci výuky nebo právě na internetu. Avšak dva z dotázaných uvedli, že nikdy předtím tento termín neslyšeli.

Tabulka 13 Pojem kyberšikana

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, slyšel jsem o tom	56	98,25%	100	99,01%
Ne, nikdy jsem to neslyšel	1	1,75%	1	0,99%

Graf 10 Pojem kyberšikana

Druhá část otázky se týkala zjištění, zda mají dotazovaní povědomí o tom, co termín „kyberšikana“ znamená. Tato část byla otevřená. Opět jsme nechali veškerou iniciativu na respondentech a chtěli jsme, aby nám napsali, co si pod tímto pojmem představují. Naštěstí všichni věděli, nebo alespoň správně odvodili, že jde o druh šikany, který k útokům využívá elektronické prostředky, jako jsou např. mobilní telefon, e-mail, internet aj. Pouze dva zmínění, kteří uvedli, že se s pojmem nikdy předtím neseťkali, tuto část vynechali a nenapsali nic. Pro zajímavost jsme vybrali několik málo odpovědí:

Kyberšikana je...

„šikana na internetu“

„šikana přes telefon či sociální síť“

„vyhrožování přes internet, zveřejňování některých fotografií, které určitého člověka ztrapňují“

„šikana přes internet, sprostá videa na youtube nebo fotky...“

„je to psaní nepěkných věcí přes sociální síť. Zlomí to člověka např. sebevědomého a pak už si tolik třeba nevěří“

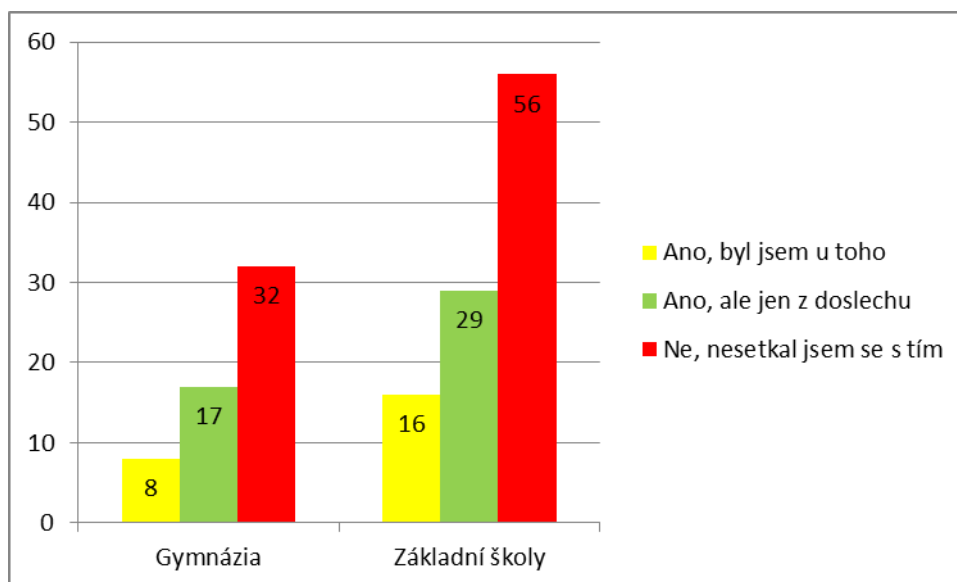
9. Už jsi se někdy setkal s kyberšikanou?

Tuto otázku jsme vytvořili nejprve jako uzavřenou a nabídli jsme respondentům jednoduché možnosti, mezi nimiž mohli zvolit, jestli se s kybernetickou šikanou setkali osobně nebo jen z doslechu, či vůbec ne. Následně měli v druhé části zmínit své zážitky, které dokreslují jejich vzpomínky na kyberšikanu. Zda byli svědky přímo, když někdo natáčel video, jímž pak druhému škodil nebo si přečetli na internetu o případu kyberšikany atd. Výsledky nám odpověděly na třetí výzkumnou otázku, která zjišťovala, zda se dospívající již s kyberšikanou setkali osobně. Překvapivě celých 15% dotázaných z celkového počtu tuto situaci potvrdilo. Získaná data nám posloužila jako odpověď na naši hlavní výzkumnou otázku. Ptali jsme se totiž, zda existuje vztah mezi výskytem kyberšikany u mladistvých a typem vzdělávací instituce.

Tabulka 14 Setkání s kyberšikanou

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, byl jsem u toho	8	14,04%	16	15,84%
Ano, ale jen z doslechu	17	29,82%	29	28,71%
Ne, neseťkal jsem se s tím	32	56,14%	56	55,45%

Graf 11 Setkání s kyberšikanou

Pro zajímavost uvádíme některé z odpovědí, kde respondenti popisovali své zážitky s kyberšikanou.

„často se na internetu zesměšňují učitelé či spolužáci“

„hodně kyberšikany se objevuje na stránkách ask.fm kde se mohou psát anonymní otázky. Na profilu některých lidí to vážně hezké není“

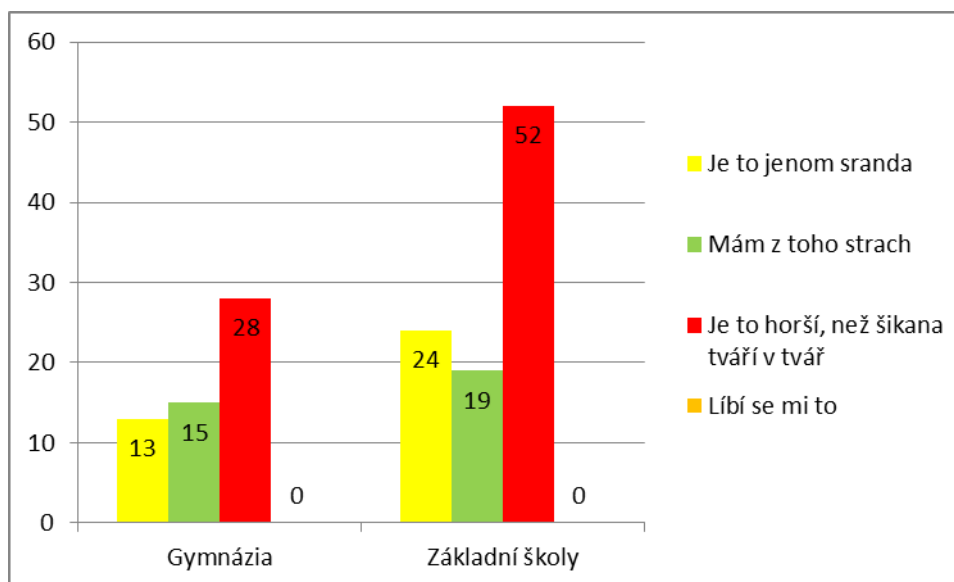
10. Co si myslíš o posílání sprostých nebo zesměšňujících zpráv přes mobil nebo na internetu?

Opět jsme tuto otázku pro zjednodušení volili jako uzavřenou, kdy dotazovaní dostali několik možných odpovědí a k jedné z nich se měli přiklonit. Většina respondentů označila právě jednu z možností, ale 7 dotázaných se přesto rozhodlo napsat svůj odlišný názor a někteří tuto otázku zcela vynechali.

Tabulka 15 Názor na zesměšňující zprávy

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Je to jenom sranda	13	23,21%	24	25,26%
Mám z toho strach	15	26,79%	19	20,00%
Je to horší, než šikana tváří v tvář	28	50,00%	52	54,74%
Líbí se mi to	0	0,00%	0	0,00%

Graf 12 Názor na zesměšňující zprávy

Následně zde uvádíme odpovědi, které studenti uvedli namísto těch, které jim byly nabídnuty.

„je mi to jedno“

„je mi to jedno, protože jsem se s tím nikdy neseťkal“

„někdy to může být sranda, ale nemá se to přehánět“

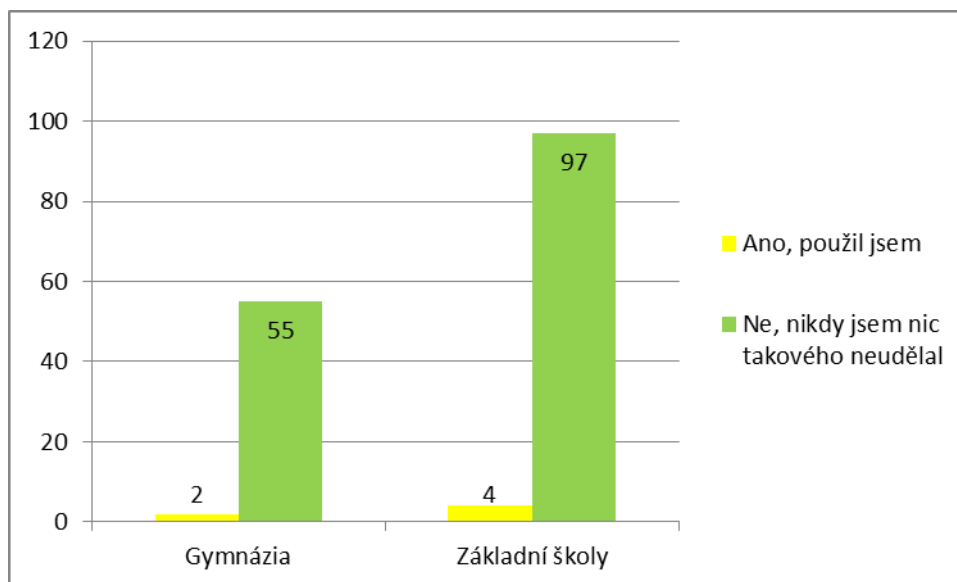
11. Použil jsi někdy ty proti někomu nějaký způsob obtěžování?

Zde jsme zkoumali to, zda se někteří z respondentů někdy uchýlil k tomu, že druhému nebo o druhém napsal pomocí mobilního telefonu nebo přes internet cokoli, co by mu mohlo ublížit nebo ho ukázat záměrně ve špatném světle. Odpovědi na tuto otázku nás velmi zajímaly. Byli jsme nesmírně zvědaví, zda někdo přizná, že něco takového provedl, když jsou dotazníky anonymní a navíc z praxe víme, jak se děti i dospívající mezi sebou navzájem pomlouvají a očerňují. Tušili jsme ale, že těch, kteří se přiznají, bude velmi malý počet. Tato očekávání se také naplnila. Pouze šest dotázaných přiznalo, že někdy již použilo určitý druh obtěžování proti druhému, zbylých 152 respondentů takovou situaci popřelo.

Tabulka 16 Použití obtěžování proti druhému

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, použil jsem	2	3,51%	4	3,96%
Ne, nikdy jsem nic takového neudělal	55	96,49%	97	96,04%

Graf 13 Použití obtěžování proti druhému

Uvádíme příklady obtěžování, ke kterým se přiznali žáci, jež zvolili první možnost.

„upřímnost přes ask.fm“

„spamer“

„nadávky“ (objevily se celkem třikrát)

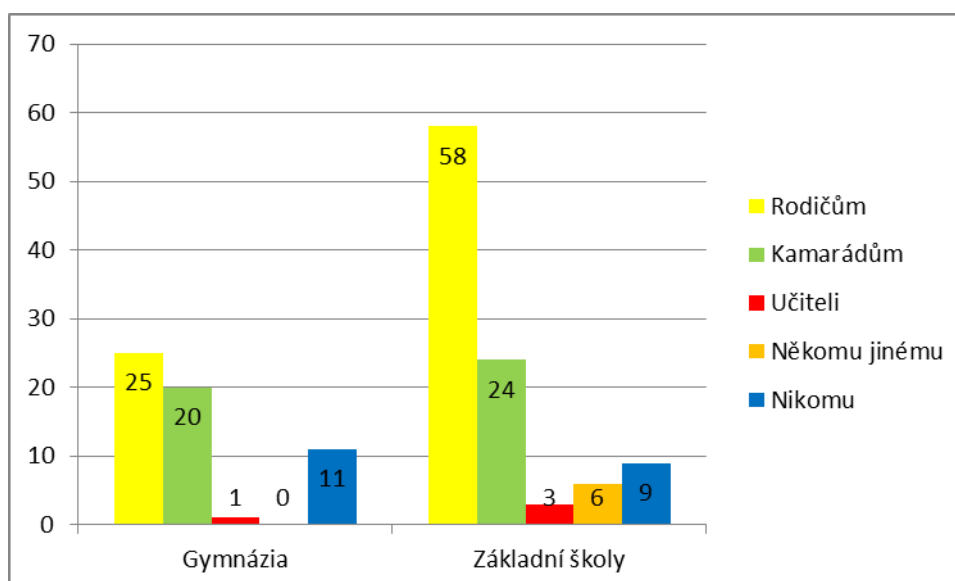
12. Kdyby ses stal obětí kyberšikany, komu by ses svěřil?

Další uzavřenou otázkou jsme chtěli způsobit, aby se dotazovaní vžili do situace oběti kyberšikany a představili si, koho by vyhledali v případě, že by situaci již nebyli schopni déle snášet sami a připustili si, že potřebují pomoc zvenku. Jak jsme předpokládali, nejčastěji zvolenou odpovědí byli rodiče. Dále následovali kamarádi a možnost nepsvěřit se nikomu. Pokud si dotázaný zvolil možnost svěřit se „někomu jinému“, byl tím myšlen sourozenec, který ve výčtu možností jinak chyběl. Výsledky nám opět odpovídají na pátou výzkumnou otázku. Je velmi zajímavé pozorovat, na koho by se respondent v dané situaci obrátil.

Tabulka 17 Komu by ses svěřil jako oběť šikany?

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Rodičům	25	43,86%	58	58,00%
Kamarádům	20	35,09%	24	24,00%
Učiteli	1	1,75%	3	3,00%
Někomu jinému	0	0,00%	6	6,00%
Nikomu	11	19,30%	9	9,00%

Graf 14 Komu by ses svěřil jako oběť šikany?

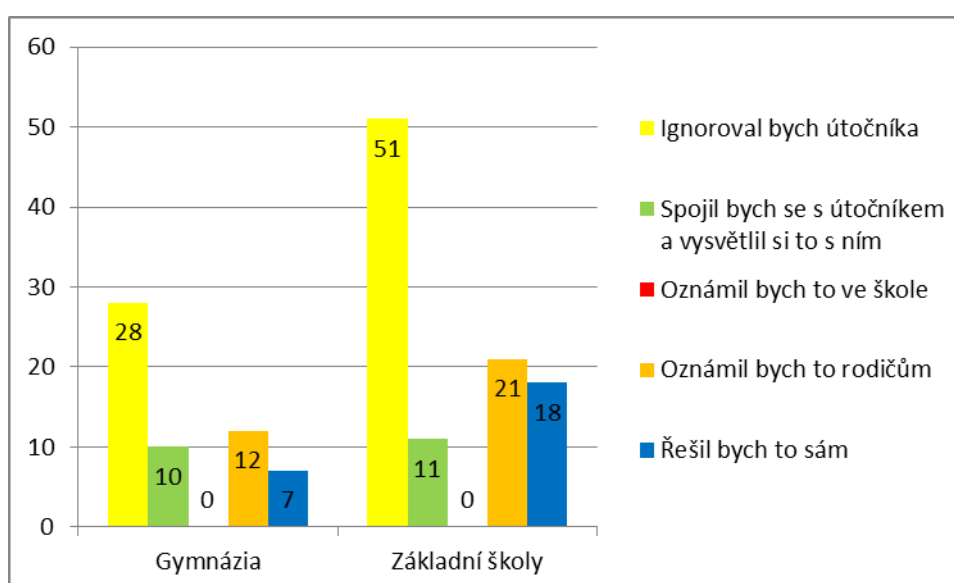
13. Kdyby ti někdo poslal sprostý mail nebo SMS-ku, jak by ses zachoval?

Další otázka, která odpovídala na šestou výzkumnou otázku, měla u respondenta vyvolat nepříjemný pocit, že se stal obětí kyberšikany. Nyní jsme ale zjišťovali, jak by se dotázaný zachoval v případě, že by obdržel vulgární zprávu přes internet nebo mobilní telefon. Opět jsme pro zjednodušení nabídli několik variant, které si studenti mohli zvolit jako svou odpověď. Celá polovina dotázaných by se rozhodla ignorovat útočníka, zbylé odpovědi jsou docela vyrovnané, ale nikdo ze studentů by tuto skutečnost neoznámil ve škole.

Tabulka 18 Chování v případě útoku

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ignoroval bych útočníka	28	49%	51	50%
Spojil bych se s útočníkem a vysvětlil si to s ním	10	17,54%	11	10,89%
Oznámil bych to ve škole	0	0,00%	0	0,00%
Oznámil bych to rodičům	12	21,05%	21	20,79%
Řešil bych to sám	7	12,28%	18	17,82%

Graf 15 Chování v případě útoku

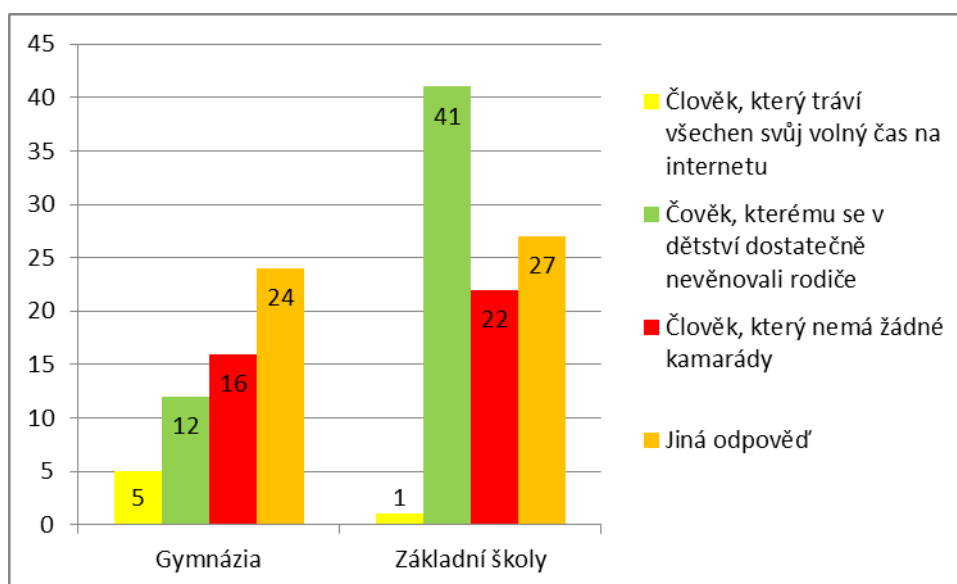
14. Jaký člověk je podle tebe ten, kdo provokuje ostatní přes internet nebo mobilní telefon?

U poslední otázky, která měla zodpovědět čtvrtou výzkumnou otázku, jsme chtěli přimět dotazované k tomu, aby se vžili naopak do role samotného agresora a napsali důvod, proč si myslí, že se člověk uchýlí ke kyberšikaně nebo jaké k tomu má předpoklady. Opět jsme předložili několik odpovědí, ke kterým se bylo možné přiklonit, ale nechyběla ani možnost vyjádřit svůj názor zcela otevřeně mimo možnosti. Toho využilo celých 32% dotázaných z celkového počtu (tyto odpovědi jsou zaznamenány v tabulce č. 20). Nejvíce žáků se přiklonilo k domněnce, že agresor musí být člověk, jemuž se v dětství dostatečně nevěnovali rodiče. O něco méně jich předpokládalo, že jde o člověka bez přátel a jen celkem 10% zvolilo možnost, že agresor je člověk trávící veškerý svůj volný čas na internetu.

Tabulka 19 Kdo je agresorem?

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Člověk, který tráví všechn svůj volný čas na internetu	5	8,77%	1	1,10%
Člověk, kterému se v dětství dostatečně nevěnovali rodiče	12	21,05%	41	45,05%
Člověk, který nemá žádné kamarády	16	28,07%	22	24,18%
Jiná odpověď	24	42,11%	27	29,67%

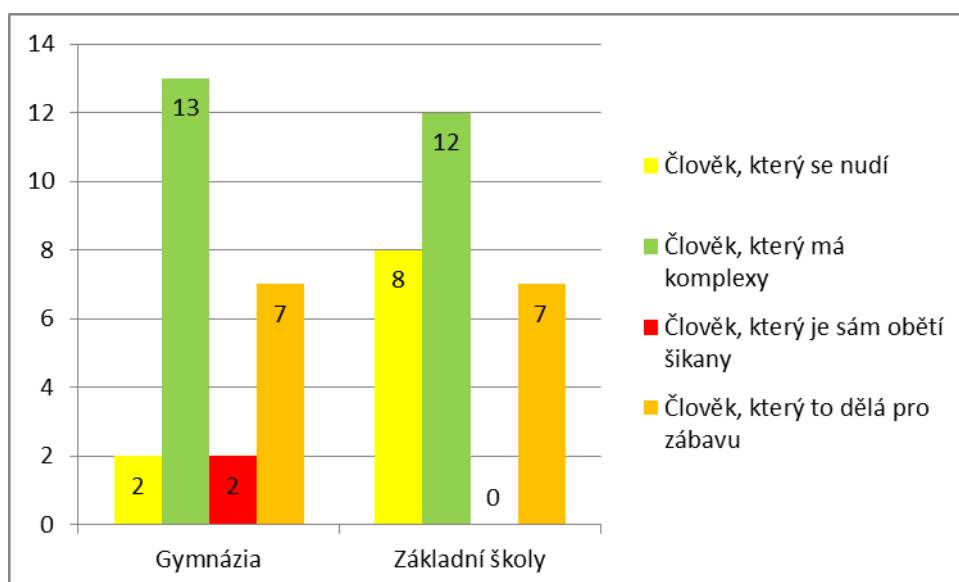
Graf 16 Kdo je agresorem?

Tabulka 20 „Jiná odpověď“

	Gymnázia		Základní školy	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Člověk, který se nudí	2	8,33%	8	29,63%
Člověk, který má komplexy	13	54,17%	12	44,44%
Člověk, který je sám obětí šikany	2	8,33%	0	0,00%
Člověk, který to dělá pro zábavu	7	29,17%	7	25,93%

Graf 17 „Jiná odpověď“

Nyní, když jsme provedli analýzu odpovědí a dostali jsme odpovědi na většinu z našich předem vytvořených výzkumných otázek, bychom rádi zodpověděli ještě poslední z nich. Jedná se konkrétně o druhou výzkumnou otázku, která zjišťuje, jaký je výskyt kyberšikan u žáků v závislosti na pohlaví. Podle následující tabulky je patrné, že větší zkušenosti s kyberšikanou mají dívky oproti chlapcům.

Tabulka 21 Už ses někdy setkal s kyberšikanou?

	Dívky		Chlapci	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, byl jsem u toho	19	20,65%	5	7,58%
Ano, ale jen z doslechu	32	34,78%	14	21,21%
Ne, nikdy jsem se s ní nesetkal	41	44,57%	47	71,21%

4.2 Ověření hypotéz

Nyní, když proběhla podrobná analýza získaných dat a odpověděli jsme si na všechny výzkumné otázky, bychom se měli věnovat ověřování hypotéz. V úvodu praktické části této diplomové práce jsme si stanovili v závislosti na výzkumných otázkách celkem sedm věcných hypotéz.

H₁: Žáci na gymnáziích mají větší znalosti o kyberšikaně než žáci základních škol.

V první z nich tvoří závislou proměnou typ vzdělávací instituce a nezávisle proměnné je míra znalostí mladistvých o kyberšikaně. Použili jsme tedy otázku číslo 2, která zjišťuje typ vzdělávací instituce, jež dotazovaný navštěvuje, a otázku číslo 8 ve znění: „Už jsi někdy slyšel pojem kyberšikana? Uveď, co si pod tímto pojmem představuješ.“ Následně jsme si ověřili předpoklady pro použití metody testování a zvolili si právě test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Prvním krokem tedy bylo vytvořit si nejprve nulovou a následně alternativní hypotézu.

H₀: Míra znalostí žáků o kyberšikaně není závislá na tom, zda navštěvují základní školu nebo gymnázium.

H_A: Míra znalostí o kyberšikaně je větší u žáků gymnázií než u žáků základních škol.

Navrhli jsme si tabulku, kde jsme zapsali nejprve pozorovanou četnost a poté vypočítali četnost očekávanou (uvedena v závorce).

Tabulka 22 Znalosti žáků základních škol a gymnázií o kyberšikaně (hypotéza 1)

	Gymnázia	Základní školy	Celkem
Vím, o co se jedná	56 (56,276)	100 (9,721)	156
Nikdy jsem to neslyšel	1 (0,721)	1 (1,278)	2
Celkem	57	101	158

Rozhodli jsme se zvolit hladinu významnosti 0,05. Jelikož se v tomto případě jednalo o čtyřpolní tabulku, stupeň volnosti byl dán hodnotou 1. V programu Microsoft Excel jsme spočítali hodnotu signifikance, která určuje pravděpodobnost, že neoprávněně odmítneme nulovou hypotézu. Tato hodnota nám vyšla $p=0,6798$. Zjistili jsme, že tato vypočítaná hodnota je větší než zvolená hladina významnosti a proto přijímáme nulovou hypotézu. Současně jsme vypočítali hodnotu testového kritéria $\chi^2=0,170$, což je výrazně menší oproti hodnotě kritické $\chi^2_{0,05}(1)=3,841$ a proto bylo potvrzeno, že nulovou hypotézu přijímáme. Mezi úrovní znalostí o kyberšikaně u žáků základních škol a gymnázií tedy není statisticky významný rozdíl.

Ve druhé z našich věcných hypotéz tvoří závislou proměnou typ vzdělávací instituce a nezávisle proměnné je míra výskytu kyberšikany. Použili jsme tedy opět otázku číslo 2, která zjišťuje typ vzdělávací instituce, jenž dotazovaný navštěvuje, a otázku číslo 9, která zní: „Už ses někdy setkal s kyberšikanou?“

H₂: Na základních školách se kyberšikana vyskytuje častěji než na gymnáziích.

Opět jsme si ověřili předpoklady pro použití metody testování a zvolili si test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Začali jsme tedy s tvořením nulové a alternativní hypotézy.

H₀: Kyberšikana se vyskytuje na základních školách i na gymnáziích stejně často.

H_A: Na základních školách je vyšší výskyt kyberšikany než na gymnáziích..

Poté jsme si vytvořili kontingenční tabulku, kam jsme zaznamenali pozorované a očekávané četnosti (uvedeny v závorce). Následně jsme vypočítali stupeň volnosti $f=2$ a hladina významnosti zůstala stejná, tedy 0,05.

Tabulka 23 Míra výskytu kyberšikany na gymnáziích a základních školách (hypotéza 2)

	Gymnázia	Základní školy	Celkem
Byl jsem osobně u šikanování	8 (8,658)	16 (15,341)	24
Znám ji z doslechu	17 (16,594)	29 (29,405)	46
Nikdy jsem se s ní neseťkal	32 (31,746)	56 (56,253)	88
Celkem	57	101	158

Opět jsme v programu Microsoft Excel spočítali hodnotu signifikance, tedy $p=0,9527$. Zjistili jsme, že tato vypočítaná hodnota je větší než hladina významnosti 0,05 a proto přijímáme nulovou hypotézu. Současně jsme vypočítali hodnotu testového kritéria $\chi^2=0,0969$, což je výrazně menší oproti hodnotě kritické $\chi^2_{0,05}(2)=5,991$ a proto opět přijímáme nulovou hypotézu. Neexistuje tedy statisticky významný rozdíl mezi mírou výskytu kyberšikany na obou typech škol.

Ve třetí z našich věcných hypotéz tvoří nezávislou proměnou pro změnu množství zkušeností s kyberšikanou a závisle proměnná je pohlaví mladistvých. Použili jsme tedy opět otázku číslo 9, která mapuje výskyt kyberšikanou a otázku číslo 1, jenž zjišťuje právě to, je-li dotazovaný chlapec nebo dívka.

H₃: Chlapci mají větší zkušenosti s kyberšikanou než dívky.

I nyní jsme si ověřili předpoklady pro použití metody testování a zvolili si test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Následně jsme sestavili nulovou a alternativní hypotézu.

H₀: Míra zkušeností s kyberšikanou není závislá na pohlaví žáků.

H_A: Chlapci se s kyberšikanou setkávají ve větší míře než dívky.

Dalším krokem bylo vytvoření kontingenční tabulky, kam jsme zaznamenali pozorované a očekávané četnosti (uvedeny v závorce). Jelikož se i v tomto případě nejednalo o čtyřpolní tabulku, vypočítali jsme stupeň volnosti opět $f=2$ a hladina významnosti zůstala stejná, tedy 0,05.

Tabulka 24 Zkušenosti s kyberšikanou u dívek a chlapců (hypotéza 3)

	Dívky	Chlapci	Celkem
Byl jsem osobně u šikanování	19 (13,974)	5 (10,035)	24
Znám ji z doslechu	32 (26,784)	14 (19,215)	46
Nikdy jsem se s ní neseťkal	41 (51,240)	47 (36,759)	88
Celkem	92	66	158

I tentokrát jsme spočítali hodnotu signifikance $p=0,029$. Zjistili jsme, že tato vypočítaná hodnota je nižší než hladina významnosti a proto je možné tentokrát odmítnout nulovou hypotézu. Také jsme vypočítali hodnotu testového kritéria $\chi^2=11,665$, což je větší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(2)=5,991$ a proto nulovou hypotézu odmítáme a přijímáme hypotézu alternativní. Bylo statisticky ověřeno, že chlapci se s kyberšikanou setkávají ve větší míře než dívky.

Ve čtvrté z našich věcných hypotéz tvoří závislou proměnou opět typ vzdělávací instituce a nezávisle proměnnou je účel navštěvování internetu. Použili jsme tedy opět otázku číslo 2, která zjišťuje typ vzdělávací instituce, jenž dotazovaný navštěvuje, a otázku číslo 5, která zní: „K čemu internet nejvíc používáš?“

H₄: Studenti gymnázií využívají oproti žákům základních škol internet častěji k získávání informací.

Opět jsme si ověřili předpoklady pro použití metody testování a zvolili si test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Dále jsme si vytvořili nulovou a alternativní hypotézu.

H₀: Žáci gymnázií využívají internet k získávání informací ve stejné míře jako žáci základních škol.

H_A: Za účelem získávání informací využívají internet ve větší míře studenti gymnázií než žáci základních škol.

Do kontingenční tabulky jsme zaznamenali pozorované a očekávané četnosti (uvedeny v závorce). Spočítali jsme stupeň volnosti $f=2$ a hladina významnosti zůstala na hodnotě 0,05.

Tabulka 25 Získávání informací na internetu žáky základních škol a gymnázií

	Gymnázia	Základní školy	Celkem
Zábava	21 (25,613)	50 (45,386)	71
Komunikace	29 (27,056)	46 (47,943)	75
Zdroj informací	7 (4,329)	5 (7,670)	12
Celkem	57	101	158

Spočítali jsme hodnotu signifikance, která tentokrát vyšla $p=0,1289$. Zjistili jsme, že tato vypočítaná hodnota je opět větší než hladina významnosti 0,05 a proto přijímáme nulovou hypotézu. I nyní jsme si vypočítali hodnotu testového kritéria $\chi^2=4,096$, což je menší oproti hodnotě kritické $\chi^2_{0,05}(2)=5,991$ a proto opět přijímáme nulovou hypotézu. Mezi četnostmi využití internetu za účelem získávání informací žáky obou typů škol není statisticky významný rozdíl.

Pátá věcná hypotéza je tvořena závislou proměnnou týkající se pohlaví respondentů a nezávisle proměnnou, jež tvoří znalostí o kyberšikaně. K jejímu ověření jsme tedy použili úvodní první otázku, která nám zjišťovala, je-li respondent chlapec nebo dívka a dále pak osmou otázku ve znění: „Už jsi někdy slyšel pojem kyberšikana? Uveď, co si pod tímto pojmem představuješ.“

H₅: Dívky mají více znalostí o kyberšikaně než chlapci.

Opět jsme si ověřili předpoklady pro použití metody testování a zvolili si test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku a vytvořili si nulovou a alternativní hypotézu.

H₀: Dívky prokázaly své znalosti o kyberšikaně ve větší míře oproti chlapcům.

H_A: Znalosti žáků o kyberšikaně nejsou závislé na jejich pohlaví.

Když jsme vytvořili obě hypotézy, zaznamenali jsme pozorované a očekávané četnosti (uvedeny v závorce) do kontingenční tabulky. Poté jsme spočítali stupeň volnosti $f=2$ a hladina významnosti zůstala na hodnotě 0,05.

Tabulka 26 Znalosti dívek a chlapců o kyberšikaně (hypotéza 5)

	Dívky	Chlapci	Celkem
Vím, o co se jedná	91 (90,835)	65 (65,164)	156
Nikdy jsem to neslyšel	1 (1,164)	1 (0,835)	2
Celkem	92	66	158

Spočítali jsme hodnotu signifikance, která tentokrát vyšla $p=0,8123$. Zjistili jsme, že tato vypočítaná hodnota je větší než hladina významnosti 0,05 a proto přijímáme nulovou hypotézu. I nyní jsme si vypočítali hodnotu testového kritéria $\chi^2=0,0564$, což je menší oproti hodnotě kritické $\chi^2_{0,05}(2)=5,991$ a proto opět přijímáme nulovou hypotézu. Zjistili jsme tedy, že mezi úrovní znalostí o kyberšikaně u chlapců a dívek není statisticky významný rozdíl.

V další z našich hypotéz, tedy šesté, je závislou proměnnou opět pohlaví žáků, které zjišťovala první otázka a nezávislou proměnnou v tomto případě tvoří výskyt kyberšikany. Na ten se ptala otázka číslo devět: „Už ses někdy setkal s kyberšikanou?“

H₆: Chlapci se s kyberšikanou setkávají častěji než dívky.

Prvním krokem bylo opět ověřit si předpoklady pro použití metody testování. I zde jsme si zvolili k ověření této hypotézy test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, a vytvořili si nulovou a alternativní hypotézu.

H₀: U chlapců je vyšší výskyt kyberšikany než u dívek.

H_A: Míra výskytu kyberšikany není závislá na pohlaví žáků.

Po vytvoření obou hypotéz jsme zaznamenali pozorované a očekávané četnosti (uvedeny v závorce) do kontingenční tabulky. Poté jsme spočítali stupeň volnosti $f=2$ a opět ponechali hladinu významnosti na hodnotě 0,05.

Tabulka 27 Výskyt kyberšikany u dívek a chlapců (hypotéza 6)

	Dívky	Chlapci	Celkem
Byl jsem osobně u šikanování	19 (13,974)	5 (10,025)	24
Znám ji z doslechu	32 (26,784)	14 (19,215)	46
Nikdy jsem se s ní nesetkal	41 (51,240)	47 (36,759)	88
Celkem	92	66	158

Spočítali jsme hodnotu signifikance, která nám vyšla $p=0,0029$. Zjistili jsme, že tato vypočítaná hodnota je nižší než hladina významnosti 0,05 a proto lze odmítnout nulovou hypotézu. Zároveň jsme vypočítali hodnotu testového kritéria $\chi^2=11,6707$, což je větší oproti hodnotě kritické $\chi^2_{0,05}(2)=5,991$ a proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Bylo statisticky ověřeno, že chlapci se s kyberšikanou setkávají častěji než dívky.

V poslední sedmé hypotéze je závislou proměnnou opět pohlaví žáků, které zjišťovala první otázka a nezávislá proměnná se týká navštěvování internetu za účelem získávání informací. To zjišťovala otázka číslo 5: „K čemu internet nejvíc používáš?“

H₇: Dívky využívají oproti chlapcům internet častěji k získávání informací.

Prvním krokem bylo opět ověřit si předpoklady pro použití metody testování. Opět jsme si zvolili k ověření této hypotézy test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, a vytvořili si nulovou a alternativní hypotézu.

H₀: Dívky využívají internet k získávání informací ve stejné míře jako chlapci.

H_A: Za účelem získávání informací využívají internet ve větší míře dívky než chlapci.

Po vytvoření obou hypotéz jsme zaznamenali pozorované a očekávané četnosti (uvedeny v závorce) do kontingenční tabulky. Poté jsme spočítali stupeň volnosti $f=2$ a opět ponechali hladinu významnosti na hodnotě 0,05.

Tabulka 28 Získávání informací na internetu dívkami a chlapci

	Dívky	Chlapci	Celkem
Zábava	32 (41,341)	39 (29,658)	71
Komunikace	55 (43,670)	20 (31,329)	75
Zdroj informací	5 (6,987)	7 (5,012)	12
Celkem	92	66	158

Spočítali jsme hodnotu signifikance, která nám vyšla $p=0,0012$. Zjistili jsme, že tato vypočítaná hodnota je nižší než hladina významnosti 0,05 a proto lze odmítnout nulovou hypotézu. Zároveň jsme vypočítali hodnotu testového kritéria $\chi^2=13,4430$, což je větší oproti hodnotě kritické $\chi^2_{0,05}(2)=5,991$ a proto i v tomto případě odmítáme hypotézu nulovou a přijímáme alternativní hypotézu. Bylo statisticky ověřeno, že dívky oproti chlapcům častěji navštěvují internet za účelem získávání informací.

5 ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Na závěr praktické části můžeme říci, že nominální i parciální cíle se podařilo naplnit. Dotazníkové šetření nám také objasnilo odpovědi na dané výzkumné otázky. Nekomparovali jsme různé věkové skupiny mezi sebou, ale naopak jsme se zaměřili na stejně staré žáky různých typů škol, konkrétně na žáky základních škol a víceletých gymnázií. Použili jsme k tomu anonymní dotazník s převážně uzavřenými otázkami a kvantitativní metodu sběru dat. Dozvěděli jsme se tak, zda existuje vztah mezi výskytem kyberšikany u mladistvých a typem vzdělávací instituce. Již samotná analýza odpovědí nám odpověděla na mnohé z našich výzkumných otázek. Bylo velmi zajímavé pozorovat, kolik oslovených žáků se osobně setkalo s kyberšikanou, jakým způsobem by ji řešili, kdyby se stali obětí, jak se dívají na osobnost agresora i mnohé jiné. Součástí výzkumu bylo také ověřování hypotéz, které jsme si dopředu vytvořili. Nejprve jsme jimi zkoumali situaci kyberšikany v závislosti na typu vzdělávací instituce, poté jsme se pro zajímavost zaměřili na tentýž problém, ale v závislosti na pohlaví žáků. Tři z celkového počtu sedmi hypotéz se nám potvrdily a byl u nich prokázán statisticky významný rozdíl mezi odpověďmi obou zkoumaných skupin.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo zjistit osobní zkušenost s kyberšikanou žáků stejné věkové skupiny navštěvující vybrané deváté třídy základních škol a kvarty víceletých gymnázií a také jejich uvědomění si nebezpečí. Kyberšikana je totiž velmi závažný problém, který nelze přehlížet. V teoretické části byl vysvětlen rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou, probrali jsme způsoby šikanování, dále jsme podrobně rozebrali role agresora i oběti, přidali návrhy preventivních opatření a následné řešení kyberšikany v případě, že již nastala. Čerpali jsme přitom především z internetových zdrojů a zahraniční literatury, jelikož u nás zatím není dostatek publikací zabývajících se danou problematikou. Mnoho poznatků o společných rysech šikany a kyberšikany jsme vyčetli především z knih odborníků Michala Koláře a Joži Spurného.

Praktická část byla pojata formou kvantitativního výzkumu. Dotazníky byly distribuovány do několika základních škol a víceletých gymnázií ve Zlínském kraji. Jejich cílem bylo především zmapovat situaci o kyberšikaně, zároveň ale sloužily k tomu, aby informovaly žáky o nebezpečí s tím spojeným. Doufáme, že se nám podařilo dostatečně shrnout problematiku kyberšikany a šikany obecně. Práce by mohla být přínosem nejen pro širokou veřejnost, ale právě i pro již zmíněné dospívající. Jejichž neopatrné chování na sociálních sítích a v kyberprostoru všeobecně se stalo inspirací k napsání této diplomové práce.

Na úplný závěr bych chtěla shrnout doporučení pro praxi týkající se v první řadě rodičů, kteří by měli jít svým dětem příkladem, jelikož děti přejímají zažité vzorce chování právě od svých nejbližších v rodině. Rodiče by také měli stanovit pravidla, která určují, jak dlouho smí být dítě na počítači a sledovat, na jakých stránkách se jejich ratolest pohybuje, s kým je v kontaktu a zda nesdílí nevhodné informace nebo obrázky. Každé dítě by totiž v dnešní době mělo být poučeno o veškerých nástrahách, které se v kyberprostoru objevují a nejen to, mělo by vědět, že když nastane jakýkoliv problém, může se beze strachu kdykoliv na rodiče obrátit a požádat je o pomoc. To všechno by mělo být pro pedagogické pracovníky samozřejmostí, přesto by bylo vhodné průběžně informovat právě učitele a další pedagogické pracovníky o nových přístupech řešení kyberšikany, které by byly obsaženy v seminářích v rámci dalšího vzdělávání. Je velmi důležité danou situaci nepodcenit a také nesnažit se ji za každou cenu tajit, ale naopak zapojit tým odborníků skládajícího se nejlépe z třídního učitele, ředitele školy, výchovného poradce, metodika prevence, psychologa a sociálního pedagoga. Samozřejmě je nutná i intenzivní spolupráce školy s rodinou a to nejen v případě řešení kyberšikany, ale také samozřejmě v rámci prevence.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ČESKO. Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961, trestní zákon. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1961, částka 65. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <http://www.mvcr.cz/sbirka/1999/sb039-99.pdf>
- [2] ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL. *Bezpečnost dětí na Internetu: rádce zodpovědného rodiče*. 1. vyd. Brno: Komputer Press, 2013. ISBN 978-802-5138-045.
- [3] HINDUJA, Sameer a Justin W PATCHIN. *Bullying beyond the schoolyard: preventing and responding to cyberbullying* [online]. Thousand Oaks, Calif.: Corwin Press, c2009, xvi, 254 p. [cit. 2014-03-07]. ISBN 978-141-2966-894. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=SU5RTJcOk68C&pg=PA223&dq=hinduja+patchin+2009&hl=cs&sa=X&ei=wuEzU5K4AoKKyAOw7YHoBA&ved=0CDMQ6AEwAA#v=onepage&q=hinduja%20patchin%202009&f=false>.
- [4] HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: Psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. 1. vyd. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9.
- [5] KAVALÍR, Aleš. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele* [online]. Vyd. 1. Editor Aleš Kavalír. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, pobočka Plzeň, 2009, 104 s. [cit. 2014-03-07]. ISBN 978-80-86961-78-1. Dostupné z: http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_160.pdf.
- [6] KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.
- [7] KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
- [8] KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana: Kybernetická šikana* [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2014-03-08]. ISBN 978-80-254-7791-5. Dostupné z: https://www.google.cz/search?q=veronika+krej%C4%8D%C3%AD+kyber%C5%A1ikana+kybernetick%C3%A1+%C4%8Dikana&ie=utf-8&oe=utf-8&aq=t&rls=org.mozilla:cs:official&client=firefox-a&channel=sb&gfe_rd=cr&ei=UiwbU9X6Iuek8wee4oH4Bw#channel=sb&q=veronika+krej%C4%8D%C3%AD+kyber%C5%A1ikana+kybernetick%C3%A1+%C5%A1ikana&rls=org.mozilla:cs:official&spell=1

- [9] NADACE NAŠE DÍTĚ. *Bezpečný internet dětem: Listina dětských práv na internetu* [online]. 2009 [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: http://www.nasedite.cz/cs/projekty/bezpecny_internet_detem?emph=listina+d%C4%9Btsk%C3%BDch+pr%C3%A1v+na+internetu
- [10] POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Preventivní rady II.* [online]. 2010 [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/preventivni-rady-ii.aspx?q=Y2hudW09OQ%3D%3D>
- [11] SAK, Petr. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 290 s. ISBN 978-80-7367-230-0.
- [12] SMETÁČKOVÁ, Irena a Richard BRAUN. *Homofobie v žákovských kolektivech: homofobní obtěžování a šikana na základních a středních školách - jak se projevuje a jak se proti ní bránit: doplňkový výukový materiál pro ZŠ a SŠ včetně didaktické aplikace tématu*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009, 54 s. ISBN 978-80-7440-016-2.
- [13] SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí*. Vyd. 1. Praha: Eurounion, 1996, 134 s. ISBN 80-858-5830-4.
- [14] STRÍHAVKA, Marek. *Vaše bezpečnost a anonymita na Internetu*. Vyd. 1. Praha: Computer Press, 2001. ISBN 80-722-6586-5.
- [15] SULER, John. *The Basic Psychological Features of Cyberspace: Elements of a Cyberpsychology Model* [online]. 1998 [cit. 2013-10-21]. Dostupný z: <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/basicfeat.html>
- [16] SZOTKOWSKI, René, Kamil KOPECKÝ a Veronika KREJČÍ. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 177 s. ISBN 978-80-244-3911-2.
- [17] TOURNIER, Paul. *Silní a slabí*. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-854-9544-9.
- [18] VAŠUTOVÁ, Maria. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Vyd. 1. Ostrava: Universitas Ostraviensis, Facultas Philosophica, 2010, 225 s. ISBN 978-807-3688-585.
- [19] WILLARD, Nancy E. *Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress* [online]. Champaign, Ill.: Research Press, c2007, v, 311 p. [cit. 2014-03-07]. ISBN 978-087-8225-378. Dostupné z: <http://www.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=VyTdG2BTnl4C&oi=fnd&pg=PP7&dq=w>

illard+2007+cyberbullying+and+cyberthreats&ots=u4KjXMmfbt&sig=txMKwJmTdSU
QH1arl1CLgyUZI_M&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

- [20] WIRESAFETY.ORG. *Stop Cyberbullying* [online]. 2012 [cit. 2014-03-08]. Dostupné
z: http://stopcyberbullying.org/what_is_cyberbullying_exactly.html

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- ICT Informační a komunikační technologie
(Information and Communication Technologies)
- IM Internetová služba, která umožňuje uživatelům navzájem si posílat zprávy a soubory, chatovat a jinak spolu navzájem komunikovat (Instant messaging)

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Pohlaví	49
Graf 2 Věk	50
Graf 3 Škola	51
Graf 4 Přístup k internetu	52
Graf 5 Četnost využívání internetu	53
Graf 6 Využití internetu	54
Graf 7 Nejčastější aplikace	56
Graf 8 Vlastnictví mobilního telefonu	57
Graf 9 Nejčastěji používané mobilní aplikace	58
Graf 10 Pojem kyberšikana	59
Graf 11 Setkání s kyberšikanou	61
Graf 12 Názor na zesměšňující zprávy	63
Graf 13 Použití obtěžování proti druhému	64
Graf 14 Komu by ses svěřil jako oběť šikany?	65
Graf 15 Chování v případě útoku	66
Graf 16 Kdo je agresorem?	67
Graf 17 „Jiná odpověď“	68

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Typy iniciátorů šikanování (Kolář, 2011, s. 141).....	18
Tabulka 2 Komparace tradiční šikany a kyberšikany podle kritérií, které je specificky vymezují (Vašutová, 2010, s. 79).....	22
Tabulka 3 Rozložení výzkumného souboru	46
Tabulka 4 Pohlaví.....	48
Tabulka 5 Věk	49
Tabulka 6 Škola.....	51
Tabulka 7 Přístup k internetu doma	52
Tabulka 8 Četnost využívání internetu.....	53
Tabulka 9 Využití internetu.....	54
Tabulka 10 Nejčastější aplikace	55
Tabulka 11 Vlastnictví mobilního telefonu.....	57
Tabulka 12 Nejčastěji používané mobilní aplikace.....	58
Tabulka 13 Pojem kyberšikana	59
Tabulka 14 Setkání s kyberšikanou.....	61
Tabulka 15 Názor na zesměšňující zprávy.....	63
Tabulka 16 Použití obtěžování proti druhému	64
Tabulka 17 Komu by ses svěřil jako oběť šikany?.....	65
Tabulka 18 Chování v případě útoku	66
Tabulka 19 Kdo je agresorem?.....	67
Tabulka 20 „Jiná odpověď“	68
Tabulka 21 Už ses někdy setkal s kyberšikanou?	69
Tabulka 22 Znalosti žáků základních škol a gymnázií o kyberšikaně (hypotéza 1).....	70
Tabulka 23 Míra výskytu kyberšikany na gymnáziích a základních školách (hypotéza 2).....	71
Tabulka 24 Zkušenosti s kyberšikanou u dívek a chlapců (hypotéza 3)	72

Tabulka 25 Získávání informací na internetu žáky základních škol a gymnázií.....	73
Tabulka 26 Znalosti dívek a chlapců o kyberšikaně (hypotéza 5).....	74
Tabulka 27 Výskyt kyberšikany u dívek a chlapců (hypotéza 6)	75
Tabulka 28 Získávání informací na internetu dívkami a chlapci	76

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1. Dotazník

PŘÍLOHA I: DOTAZNÍK

Milí žáci,

jsem studentkou posledního ročníku fakulty humanitních studií UTB. Tento dotazník jsem vytvořila proto, abych zjistila, zda se žáci vašeho věku někdy setkali s pojmem kyberšikana, jakým způsobem používají internet a mobilní telefon a jestli se při tom někdy nesetkali s problémy. Dotazník je anonymní, proto se nemusíte nikam podepisovat. Prosím vás o co největší upřímnost při jeho vyplňování - jedná se o vědecký výzkum, ve kterém jsou pravdivé odpovědi velmi důležité.

Děkuji za vyplnění

Bc. Alena Vymazalová

1. **Jsi:** dívka nebo chlapec (zakroužkuj) **Tvůj věk**.....
2. **Napiš název školy, do které chodíš**
3. **Máš doma přístup k internetu?**
 - a) ano
 - b) ne
4. **Jak často chodíš na internet?**
 - a) denně
 - b) několikrát týdně
 - c) párkrát do měsíce
 - d) vůbec
5. **K čemu internet nejvíce používáš?**
 - a) k zábavě (hraní her, sledování filmů, poslouchání hudby)
 - b) ke komunikaci (chatování s kamarády, facebook)
 - c) jako zdroj informací
6. **Kterou z následujících aplikací využíváš? (u této otázky můžeš označit i více odpovědí)**
 - a) Facebook
 - b) E-mail
 - c) YouTube
 - d) Chatovací místnost
 - e) SMS, MMS

7. Máš mobilní telefon?

- a) ano
- b) ne

Napiš, k čemu ho nejčastěji používáš (sms-ky, telefonování, focení nebo natáčení ostatních...)

.....

8. Už jsi někdy slyšel(a) pojem kyberšikana?

- a) ano
- b) ne

Napiš, co si pod tímto pojmem představuješ

.....

.....

9. Už jsi se někdy setkal(a) s kyberšikanou?

- a) ano, byl(a) jsem u toho
- b) ano, ale jen z doslechu
- c) ne, nikdy jsem se s ní neseťkal(a)

Pokud jsi u předchozí otázky odpověděl(a) ano, napiš, o co přesně šlo a komu se to stalo (tobě, někomu z kamarádů, spolužáků, sourozenců nebo někomu jinému)

.....

.....

.....

.....

10. Co si myslíš o posílání sprostých nebo zesměšňujících zpráv přes mobil nebo na internetu?

- a) je to jenom sranda
- b) mám z toho strach
- c) je to horší, než šikana tváří v tvář
- d) líbí se mi to

11. Použil(a) jsi někdy ty proti někomu nějaký způsob obtěžování přes internet nebo mobil?

- a) ano (napiš jaký).....
- b) ne

12. Kdyby ses stal(a) obětí kyberšikany, komu by ses svěřil(a)?

- a) rodičům
- b) kamarádům
- c) učitelů
- d) někomu jinému
- e) nikomu

13. Kdyby ti někdo poslal sprostý mail nebo SMS-ku, jak by ses zachoval(a)?

- a) ignorovat útočníka
- b) spojil(a) bych se s útočníkem a vysvětlil(a) si to s ním
- c) oznámil(a) bych to ve škole
- d) oznámil(a) bych to rodičům
- e) řešil(a) bych to sám(a)

14. Jaký člověk je podle tebe ten, kdo provokuje ostatní přes internet nebo mobilní telefon?

- a) člověk, který tráví všechn svůj volný čas na internetu
- b) člověk, kterému se v dětství dostatečně nevěnovali rodiče
- c) člověk, který nemá žádné kamarády
- d) jiný (*napiš příklad*).....